

Mari Mohsen ja Kaisa Puro

Helsingin hovioikeuden eksekvatuurimenettelyn erityiskysymyksiä kansainvälisissä perheoikeusasioissa

1. Johdanto

Kansainvälisen liittymän omaavista perheoikeudellisissa asioissa vieraassa valtiossa annetuista tuomioista tai päätöksistä suuri osa on sellaisia, joiden pätevyyttä ja täytäntöönpanokelpoisuutta Suomessa ei tarvitse erikseen vahvistaa.¹ Kuitenkin tietyt vieraassa valtiossa annetut perheoikeudelliset ratkaisut edellyttävät erityistä menettelyä, jolla vieraassa valtiossa annettu tuomio tai päätös tunnustetaan päteväksi ja julistetaan täytäntöönpanokelpoiseksi Suomessa (eksekvatuurimenettely).²

Ulkomaisen tuomion tai päätöksen tunnustamisella tarkoitetaan sitä, että vieraassa valtiossa annettu ratkaisu rinnastetaan oikeusvoiman osalta vastaavaan kotimaiseen ratkaisuun. Tunnustamisesta eroaa kysymys ulkomaisen ratkaisun täytäntöönpanokelpoisuudesta, jolla käytännössä tarkoitetaan oikeutta ulosoton hakemiseen toisessa valtiossa.³ *Eksekvatuurilla* tarkoitetaan menettelyä, jossa kansallinen tuomioistuimien, joskus muukin viranomaisen, julistaa vieraassa valtiossa annetun tuomion päteväksi ja/tai täytäntöönpanokelpoiseksi ratkaisun sisältöä muuttamatta.⁴ Eksekvatuurimenettelyssä päätöksen oikeellisuutta ei tutkita muilta kuin tietyiltä reunaehdoilta.⁵ Eksekvatuuri laajentaa alkuperäisessä tuomioissa vahvistettujen oikeuksien voimassaoloa siihen valtioon, jossa eksekvatuuri annetaan ja ratkaisu siirretään uuteen oikeudelliseen ympäristöön täytäntöönpanomaan oikeusjärjestyksen osaksi. Siirtymisessä ul-

¹ Nykyisin valtaosa vieraassa valtiossa annetuista ratkaisuista tunnustetaan Suomessa sellaisenaan ilman erityistä menettelyä. Normipohja vieraan valtion antaman tuomion tunnustamiselle löytyy yleensä EU-oikeudesta, yhteispohjoismaisista yleissopimuksista, kansallisista säännöksistä tai kansainvälisistä konventioista. ks. Mikkola 2012 s. 26.

² Kansainvälisten sopimusinstrumenttien kehittyessä tarve erilliseen vahvistamismenettelyyn vähenee. Eksekvatuurimenettelystä aiheutuva viive ja kustannukset puoltavat erityisesti lapsiasioissa tehokkaiden ja nopeampien menettelyjen käyttöönottoa. Ks. uudet eurooppalaiset instrumentit, esim. asetus eurooppalaisesta maksamismääräysmenettelystä (EY) N:o 1896/2006. Eksekvatuurimenettelyä voidaankin kritisoida siitä, että se hidastaa päätöksen täytäntöönpanoa, lisää täytäntöönpanon kustannuksia ja tarjoaa asian hävinneelle osapuolelle ikään kuin ylimääräisen mahdollisuuden vapautua velvoitteistaan. Helin herättää kysymyksen siitä, onko eksekvatuurimenettely aina tarpeen vai voisiko kohdevaltio luottaa alkuperävaltion oikeuslaitokseen niin, ettei sen päätöksen jälkikäteen tarkastaminen olisi tarpeen. Ks. Helin 2013 s. 98–99.

³ Koulou 2003 s. 212 ja Mikkola 2012 s. 26.

⁴ Koulou 2003 s. 215.

⁵ Gottberg 1992 s. 21–22.

komainen tuomio vapautuu sidonnaisuudestaan alkuperämaan oikeusjärjestykseen, esimerkiksi yhteydestä muihin tuomioihin, joita on annettu alkuperämaassa samojen asianosaisten välillä.⁶

Tässä artikkelissa käsitellään Helsingin hovioikeuden ensimmäisenä asteena ratkaisemia eksekvatuuriasioita, jotka koskevat avioeroa, lapsen huoltoa ja tapaamista, elatusapua, adoptiota ja isyyttä.⁷ Valtaosa kaikista hovioikeudelle tehdyistä eksekvatuuriasioista koskevista hakemuksista koskee vieraassa valtiossa annetun avioerotkaisun vahvistamista. Esimerkiksi vuonna 2012 vireille pannuista kaikkiaan 204 hakemuksesta 167 koski avioeroasiaa, 9 huoltoa ja/tai tapaamisoikeutta, 4 elatusta, 17 adoptioasiaa ja 7 isyysasiaa.⁸

Artikkelin kirjoittajat ovat työskennelleet hovioikeudessa tämän asiaryhmän esittelijöinä. Artikkelin perustuu kirjoittajien käytännön työssä esiin nousseisiin prosessuaalisiin ja aineellisiin ongelmakysymyksiin ja siinä käsitellyt tapaukset perustuvat hovioikeuden viimeaikaiseen ratkaisukäytäntöön. Oikeuskirjallisuudessa ja korkeimman oikeuden käytännössä aihepiiriä ei ole juurikaan käsitelty, mitä kirjoittajat ovat pitäneet ongelmallisena. Artikkelissa on pyritty käytännönläheiseen lähestymistapaan ja siinä on yleisellä tasolla tuotu esiin tälle asiaryhmälle yhteisiä ongelmakysymyksiä.⁹ Tavoitteena on, että artikkeliin kerätystä tiedosta olisi hyötyä muillekin eksek-

⁶ Esimerkiksi vieraassa valtiossa annetun elatusaputuomion täytäntöönpano Suomessa ei edellytä, että vastaava ulkomainen isyystuomio tunnustettaisiin Suomessa. Ulkomaisen tuomion täytäntöönpanokelpoisuus määräytyy pelkästään sen itsensä perusteella Koulou 2003 s. 216–217.

⁷ Helsingin hovioikeus käsittelee ensimmäisenä asteena myös kansainvälisiä lapsikaappauksia koskevat hakemusasiat. Kysymys ei kuitenkaan ole eksekvatuurista ja myös prosessi poikkeaa muista Helsingin hovioikeuden käsittelemistä kansainvälisistä perheoikeusasioista, minkä vuoksi on ollut perusteltua rajata lapsikaappausasiat tämän artikkelin ulkopuolelle. Hovioikeudella on toimivalta käsitellä myös muun muassa holhouslain 95 §:n mukaisia eksekvatuuriasioita edunvalvontaa koskevan päätöksen tunnustamisesta. Lisäksi lain 435/2009 (laki toimivallasta, sovellettavasta laista, toimenpiteiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa tehdyn yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja sopimuksen soveltamisesta) 8 §:ssä on Haagin 19 päivänä lokakuuta 1996 sopimuksen jäsenvaltioita koskeva erityissäännös eksekvatuurista.

⁸ Eri asiaryhmien suhteelliset lukumäärät muuttunevat lähivuosina suuresti. Uuden adoptiolain myötä vieraassa valtiossa annettujen adoptioasioiden tunnustamisen vahvistamiset tulevat vähenemään rajusti. Siirtymäsäännösten mukaan ennen 1.7.2012 tapahtuneisiin lapseksiottamisiin sovelletaan aiempia säännöksiä muun kuin muutoksenhaun osalta. Myös elatusapuasioissa Helsingin hovioikeudelle tulevien ulkomaisten elatusapupäätösten täytäntöönpanoja koskevat pyynnöt tulevat merkittävästi vähenevän, sillä 18.6.2011 alkaen sovellettavalla elatusapusetuksella (Neuvoston asetus (EY) N:o 4/2009) merkittävä osa elatusapua koskevista päätöksistä on muuttunut täytäntöönpanokelpoiseksi ilman hovioikeuden erillistä vahvistusmenettelyä. Jos päätös on annettu EU:n jäsenvaltiossa, jota Haagin pöytäkirja sitoo, päätös tunnustetaan ja se on täytäntöönpanokelpoinen toisessa jäsenvaltiossa ilman, että se olisi ensin julistettava täytäntöönpanokelpoiseksi ja toisaalta Haagin pöytäkirjaa sitomattomien jäsenvaltioidenkin osalta eksekvatuuriasiat käsitellään ensiasteena käräjäoikeuksissa. Vastaavasti mikäli hallituksen esityksessä (HE 186/2012) ehdotetut muutokset tulevat voimaan, elatusapuihin liittyvät asiat siirtyvät jatkossa käräjäoikeuksien käsiteltäviksi.

⁹ Säännösten kirjoitustavassa ja systematiikassa on eroja. Tässä artikkelissa ei ole kattavasti esitelty kunkin säännösten erityispiirteitä, vaan pikemminkin nostettu tarkasteltavaksi eräitä usein toistuvia ongelmakysymyksiä esimerkkien valossa.

vatuuriasioita työkseen käsitteleville tahoille. Toisaalta artikkeli voi toivoaksemme osoittaa oikeustieteen tutkijoiden käyttöön ongelmatilanteita, joita tämän asiaryhmän käsittelyssä käytännössä kohdataan.

Artikkeli jakautuu kuuteen lukuun. Artikkelin ensimmäisessä luvussa esitellään hovioikeuden eksekvatuurimenettelyä yleisesti. Toinen luku keskittyy eksekvatuurin myöntämisen edellytyksiin ja hakemuksen tutkimisen lähtökohtiin. Kolmannessa luvussa käsitellään asiaan osallisten ja lapsen kuulemiseen liittyviä menettelyllisiä kysymyksiä. Neljännessä luvussa käsitellään kysymystä vieraan valtion lain sisällön selvittämisestä hovioikeuden eksekvatuurimenettelyssä ja esitellään selvitystyössä käytössä olevia välineitä. Viidennen luvun muodostavat kysymykset eksekvatuurista kieltäytymisestä ja prosessuaalisten ja aineellisten edellytysten tutkimisesta, mihin liittyy olennaisena osana *ordre public* -perusteen tutkinta. Viimeisessä luvussa on pohdittu kokoavasti eksekvatuuriasioiden ominaispiirteitä ja tulevaa kehitystä. Kirjoittajat ovat ensisijaisesti vastanneet lukujen kirjoituksesta siten, että Kaisa Puro on laatinut luvut 1, 2 ja 3 sekä luvusta 5 alaluvut 5.1 ja 5.2. Mari Mohsen on kirjoittanut luvun 4 ja luvusta 5 alaluvun 5.3. Loppuyhteenvedo on yhteinen. Luonnollisesti molemmat kirjoittajat ovat osallistuneet yhteistyössä kaikkien lukujen loppuunsaattamiseen.

1.1 Eksekvatuuriasioiden erityispiirteitä

Suomessa asiat, joissa Helsingin hovioikeudella on ensiasteen toimivalta antaa eksekvatuuria koskeva ratkaisu perheoikeudellisissa asioissa, on säännelty kunkin erityislain osalta erikseen. Perheoikeudelliset eksekvatuuria koskevat säännökset ovat sijoitettuina adoptiolain, isyyslain, lapsen huollosta ja täytäntöönpanosta annetun lain kansainvälisen yksityisoikeuden alaa koskeviin lukuihin.¹⁰ Ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta on sen sijaan annettu oma lakinsa.¹¹ Normistot perustuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin sopimusvelvoitteisiin ja käytännössä kotimaisen sääntelyn taustalla oleva kansainvälinen sopimusteksti on Suomessa omaksutun tavan mukaan lähes sellaisenaan sisällytetty kotimaiseen normistoon.¹² Eksekvatuuria koskevat säännökset eivät mainituissa laeissa ole sisällöllisesti täysin yhteneviä. Kuitenkin eri normistot sisältävät, kansainvälisestä sopimustaustasta johtuen, lähes täysin samankaltaiset säännökset prosessimenettelystä, eksekvatuurin edellytyksistä, kieltäytymisperusteista ja *ordre public* -periaatteesta.

¹⁰ Adoptiolaki (jäljempänä AdoptioL) 9 luku (lähinnä pykälät 71, 73–75 §, tosin siirtymäsäännösten vuoksi edelleen sovelletaan lisäksi kumottua lapseksiottamisesta annettua lakia 153/1985, jossa kansainväliseen yksityisoikeuteen liittyvät säännökset olivat sijoitettuna 7 lukuun), Avioliittolaki (jäljempänä AL) 123 §, Isyyslaki (jäljempänä IsyysL) 7 luku (lähinnä 52 §) ja laki lapsen huollosta ja tapausoikeudesta (jäljempänä LHL) 6 luku (lähinnä 25 §).

¹¹ Laki ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (370/1983 jäljempänä ULElatL) ja lain soveltamista koskeva asetus (832/1989).

¹² Tässä yhteydessä ei ole mahdollista tarkastella konventioita lähemmin. Kunkin lain taustalla vaikuttavat kansainväliset sopimukset on mainittu lain alkuluvuissa viittauksin.

Tämän vuoksi tässä artikkelissa eksekvatuuriasioita on käsitelty yhdessä erittelemättä kaikkia kysymyksiä omien lakiansa alaisuudessa.

Eksekvatuuriasiat ovat lähtökohtaisesti hakemusasioita. Vieraassa valtiossa annetun tuomion tai päätöksen tunnustamis- ja täytäntöönpanomenettelyyn Suomessa sovelletaan Suomen oikeutta (*lex fori*), joten hakemusten käsittelyyn sovelletaan soveltuvin osin oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksiä.¹³ Käytännössä oikeudenkäymiskaaren 8 luvun säännöksillä ei ole eksekvatuuriasioissa kovinkaan suurta merkitystä, koska eksekvatuuriasioissa menettelynormit tulevat pääsääntöisesti kustakin erityislaista.¹⁴ Normiohjaus on tältäkin osin varsin vähäistä ja hovioikeudessa noudatettu käytäntö on saanut paljolti oikeutta luovaakin merkitystä.

Eksekvatuuriasioden luonne hakemusasioina tulee esiin siinä, ettei asioihin useinkaan synny kahden asianosaisen asetelmaa, vaan hakija on yleensä ainoa asianosainen.¹⁵ Muut asiaan liittyvät tahot ovat kuultavan tai asiaan osallisen roolissa. Toisaalta hakemusasioissa on myös mahdollista, että kuultava vastustaa hakemuksen hyväksymistä ja hakemusia tulee riitaiseksi, jolloin sen käsittely ei juurikaan eroa tavallisen riita-asian käsittelystä.¹⁶

Eksekvatuuriasioden oikeudenkäyntimenettelyä voidaan luonnehtia summaarisiksi oikeudenkäynniksi ja eksekvatuuriasioden käsittelyssä edellytetään kiireellisyyttä.¹⁷ Asiat ratkaistaan kirjallisesti esittelystä, eikä suullista käsittelyä yleensä toimiteta. Vahvana periaatteena eksekvatuuria koskeissa asioissa ylipäätään on se, että lähtökohtaisesti pyynnön kohteena olevan ratkaisun oikeellisuutta ei saa toisessa valtiossa tutkia eikä sen sisältöä muuttaa. Kuitenkin lapsia koskeissa eksekvatuuriasioissa tuomioistuimella voidaan edellä mainitusta vieraan valtion ratkaisua kunnioittavasta periaatteesta huolimatta katsoa olevan muita eksekvatuuri-menettelyjä laajempi tutkimisvelvollisuus.¹⁸ Erityisesti myöhemmin tässä artikkelissa käsiteltä-

¹³ Hakemuslainkäyttö rinnastuu paljolti hallintolainkäyttöön, minkä vuoksi esimerkiksi Lappalainen on pitänyt toivotun suuntaisena kehitystä, jossa ainakin osa hakemusasioista siirrettäisiin hallintoviranomaisten käsiteltäväksi Lappalainen 1995 s. 8–9. Ks. kuitenkin Helin 1997 s. 83, jossa on käsitelty vahvistuskanteen mahdollisuutta ratkaisun preventiivisen tunnustamisen keinona.

¹⁴ Oikeudenkäymiskaaren säännökset ovat toissijaisia ja tiettyjen hakemusasiatyyppien osalta on laeissa niitä koskevia erityissäännöksiä. HE 32/2001 vp. s. 64. LHL 37 §:n osalta on lain esitöissä (HE 60/1993) nimenomaisesti todettu, että vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistamista koskeissa asioissa on noudatettava soveltuvin osin, mitä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetusta laista säädetään. Varsinaisia menettelytapasäännöksiä on myös kussakin erityislaissa. Esimerkiksi IsyysL 52 § 2 momentissa on kuulemista koskeva oikeusohje.

¹⁵ Lappalainen 1995 s. 8, Koulu 1989 s. 4–5.

¹⁶ Lappalainen 1995 s. 9.

¹⁷ Tästä nimenomainenkin maininta mm. LHL 37 §:n osalta on HE 60/1993. Usein myös asianosaiset esittävät toivomuksen kiireellisestä käsittelystä ja ottavat muita asioita aktiivisemmin yhteyttä hovioikeuteen käsittelyn etenemisestä. Hakemusten puutteellisuus ja lähes poikkeuksetta niihin liittyvä täydentämisen tarve hidastaa usein käsittelyä ja pidentää käsittelyaikaa.

¹⁸ Poikkeuksena on LHL:n 4 luvun 25 § 3 momentin nimenomainen säännös, jonka mukaan tapaamisoikeuden ehtoja saa tietyin rajoittein muuttaa.

vien kieltäytymisperusteiden ja tunnustamisen edellytysten toteutumisessa joudutaan ottamaan kantaa lapsen etuun ja asian ratkaisemiseen lapsen tulevaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Hovioikeudelle jää siten tosiasiasa harkintavaltaa ja velvollisuus omatoimisesti selvittää ratkaisuun vaikuttavia seikkoja ainakin siinä laajuudessa kuin kieltäytymisperusteiden selvittäminen ja edellytysten tutkiminen edellyttävät. On kuitenkin tärkeää, ettei eksekvatuurin alkuperäinen merkitys ratkaisun kansainvälisen täytäntöönpanon mahdollistajana vesity.¹⁹

Summaarisuuden, vieraan valtion ratkaisun kunnioittamisen ja kiireellisyyden sekä toisaalta asian riittävän tutkinnan ja lapsen edun huomioon ottamisen, usein keskenään ristiriidassa olevat tavoitteet, muodostavatkin haasteen hovioikeusmenettelylle.

Eksekvatuuriasioille luonteenomaisena voidaan edellä mainittujen seikkojen lisäksi pitää sitä, että hakijat hyvin usein panevat asian vireille yksin ilman avustajaa.²⁰ Asioiden summaarisuus ja näennäinen helppous saattaa kuitenkin olla väärä päätelmä. Kansainväliset lapsiasiasiat ovat asiaan perehtyneelle lakimiehellekin vaikeasti hallittava kokonaisuus. Yksityishenkilö hakijana on oikeudenkäynnin osapuolena varsin heikko, mitä voidaan pitää ongelmallisena asian käsittelyn joutuisuuden ja asianosaisten tasa-arvoisen kohtelun näkökulmasta. Hovioikeudessa on huomattu hakijoiden suuri tarve oikeudelliseen neuvontaan ja toisaalta todettu siihen liittyvät riskitekijät. Kuten hakemuslainkäytössä yleensäkin, kansalaisia palvelevan neuvonnan ja oikeudelliseen ratkaisuun pyrkivän tuomitsemistoiminnan välinen jännite tulee eksekvatuuriasioissa selkeästi esille.²¹ Toisaalta kokeneen ja osaavan avustajan löytäminen saattaa käytännössä olla hankalaa ja erityisesti ulkomailta käsin kallista.

Helsingin hovioikeudessa ilman avustajaa tapahtuvaa prosessaamista on pyritty helpottamaan muun muassa sillä, että hovioikeus on laatinut erilaisia hakemus pohjia, jotka edellyttävät hakijaa ilmoittamaan jo hakemusvaiheessa hovioikeudelle riittävät tiedot hakemuksen ratkaisemiseksi. Pohjalomakkeet ohjaavat hakijaa jo hakemusvaiheessa liittämään hakemukseen tarvittavat liitteet.²² Hakemusten toistuva täydentäminen on hankalaa ja aikaa vievää eikä aina johda toivottuun lopputulokseen. Hovioikeus ei, asioiden puolueettomana ratkaisuelimenä, voi kuitenkaan antaa kattavaa ja asiaan

¹⁹ Helin suosittaa, että Euroopan ihmisoikeussopimusta tulkittaisiin siten, ettei se yleensä edellytä ihmisoikeuskysymysten tutkimista eksekvatuurimenettelyssä yli kieltäytymisperusteiden. Sen, joka katsoisi päätöksen loukkaavan ihmisoikeuksiaan, olisi tällöin turvaututtava alkuperävaltiossa tunnettuihin oikeussuojakeinoihin. Ks. Helin 2013 s. 99.

²⁰ Tästä mm. Kuuliala 2004 s. 644.

²¹ Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kanteluun antamassaan vastauksessa (dnro 62/4/11) tuonut epäkohtana esiin itsenäisiin adoptioihin liittyvän asianmukaisen viranomaisneuvonnan puuttumisen. Vastauksessa todetaan perustuslain 21 §:ään ja hallintolain 6 §:ään viitaten, että Suomessa asuvilla on lakiin perustuva oikeus odottaa saavansa neuvontaa niissä asioissa, joissa he asioivat viranomaisten kanssa. Apulaisoikeusasiamies on kuitenkin katsonut neuvontatehtävän kuuluvan adoptiolain 85 §:n nojalla sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalaan.

²² Ks. myös Palojärvi–Martikainen 1993 s. 41. Esimerkiksi avioeron vahvistamisen menettelyä koskevia ohjeita hakemuksiin liitettävistä asiakirjoista on muotoutunut käytännössä, kun esittelijät ja hovioikeuden kirjaamo on tarjonnut asiakkaita varten ohjeistusta.

perehtyvää etukäteisneuvontaa eikä avustaa hakijoita tavanomaista prosessiohjausta enempää. Hakijoita onkin pyritty ohjaamaan oikeusavun ja muun viranomaisohjauksen piiriin.²³

2. Eksekvatuurin edellytysten ja hakemuksen tutkimisen lähtökohdat

2.1 Mitä haetaan

Hovioikeuden käsiteltäväksi tulevista eksekvatuuriasioista on erotettavissa tilanteet, joissa vahvistetaan yksinomaan, että päätös *tunnustetaan Suomessa päteväksi*. Tunnustamisen vahvistaminen on näissä tilanteissa päätöksen pätevyyden ja sen voimaolon ja oikeusvoimavaikutusten syntymisen ehdoton edellytys Suomessa. Tällaisia ovat esimerkiksi vieraassa valtiossa vahvistetut adoptiot, jotka tulee adoptiolain 74 §:n nojalla vahvistaa Helsingin hovioikeudessa.

Tunnustamisen ohella hovioikeudelta voidaan hakea vieraassa valtiossa annetun päätöksen *täytäntöön pantavaksi julistamista*. Näissä tilanteissa eksekvatuuri on kansainvälisen ulosoton välttämätön esivaihe.²⁴ Ero tunnustamisen ja täytäntöön pantavaksi vahvistamisen välillä tulee selvimmin esille vieraassa valtiossa annettujen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevien ratkaisujen eksekvatuurimenettelyjen yhteydessä. Helsingin hovioikeus voi hakemuksesta vahvistaa, että ulkomainen huoltopäätös tunnustetaan Suomessa. Sen sijaan huoltopäätöksen täytäntöönpanoa koskeva ratkaisu on tunnustettava ja vahvistettava eksekvatuurimenettelyssä, jotta se voidaan panna täytäntöön Suomessa. Siten, jos asiassa on kysymys vieraassa valtiossa annetun päätöksen konkreettisesta täytäntöönpanosta, esimerkiksi lapsen luovuttamisesta huoltajalleen tai tapaamisoikeuden toteuttamisesta, edellytetään Helsingin hovioikeuden nimenomaista vahvistusta tunnustamiselle ja täytäntöönpanokelpoisuudelle, jotta täytäntöönpano kävisi mahdolliseksi.

Helsingin hovioikeus voi lisäksi eräissä tilanteissa vahvistaa, että vaikka vieraassa valtiossa annettu ratkaisu sinänsä olisi ilman eri toimenpidettäkin pätevä, se tunnustetaan Suomessa. Näissä tilanteissa ratkaisu voi esimerkiksi sen tulkinnanvaraisuuden tai muun seikan vuoksi edellyttää hovioikeuden ratkaisua (*preventiivinen tunnustaminen*). Tällöin ei ole välttämättä lainkaan kysymys päätöksen täytäntöönpanosta, vaan tavoitteena on saada pelkkä tunnustus ratkaisulle esimerkiksi epäselvän oikeustilan vahvistamiseksi. Siten eksekvatuurin hakemiselle esimerkiksi huoltoratkaisun osalta

²³ Elatusapuasioissa keskusviranomaisena toimii nykyisin oikeusministeriö. Hakijoilla on yleensä mahdollisuus myös oikeusavun saamiseen.

²⁴ Täytäntöönpanokelpoisuus edellyttää käsitteellisesti tunnustamista ja vain tunnustettu päätös voidaan panna täytäntöön. Koulou 2003 s. 214–216.

ei ole estettä, vaikka tarvetta saada oikeussuhde vahvistetuksi hakemusta tehtäessä ei olisikaan.²⁵ Huoltoa koskevan ratkaisun tunnustamista koskeva päätös saattaa olla tarpeen esimerkiksi tapaamisoikeuden toteutumisen kannalta. Tyypillinen tilanne voi esimerkiksi olla sellainen, jossa väestökirjanpitäjä on ottanut kielteisen kannan huoltoa koskevan ratkaisun merkitsemisestä väestökirjanpitoon, koska huoltopäätöksen voimassaolossa tai sisällössä on tulkinnanvaraisuutta.²⁶ Tunnustamista haetaan usein ennen asiointia muiden viranomaisten kanssa, esimerkiksi ennen passihakemusta²⁷ tai oleskeluluvan hakemista²⁸.

Käytännössä hakemusta tutkittaessa onkin tärkeää ensin selvittää, mitä hakija hakemuksellaan tarkoittaa ja erottaa koskeeko asia tunnustamista vai myös täytäntöönpanoa taikka vain preventiivistä tunnustamista. Erottelulla on merkitystä prosessuaalisesti, koska esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa sovellettavat säännökset asettavat eri edellytykset asian selvittämiseksi ja asiaan osallisten kuulemiselle kuin, jos hakemus koskee myös ratkaisun täytäntöönpanoa. Myös adoptioasioissa menettely preventiivisen tunnustamisen tilanteessa on yksinkertaisempi. Hakemusten perusteella hakijan tarkoitus ei läheskään aina ole selvää. Tällöin hakemusta joudutaan täydennyttämään ja selventämään, mitä oikeusvaikutuksia hakija toivoo ratkaisulla olevan.

2.2 Liittymä

Ulkomaisen tuomioistuimen yleistoimivalta on vieraassa valtiossa annetun ratkaisun tunnustamisen keskeinen edellytys. Hakemuksen tutkimisen yhteydessä on varmistuttava siitä, että asialla ja asianosaisella on ollut yhteys valtioon, jossa ratkaisu on annettu. Taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että ratkaisun antaneella tuomioistuimella on tullut olla tosiasialliset edellytykset tutkia asia ja toisaalta kaikilla asianosaistahoilla on tullut olla riittävät mahdollisuudet osallistua asiansa käsittelyyn. Määritelmä kulloinkin vaadittavasta liittymästä on kirjattuna eri lakeihin.²⁹ Yleensä edellytetään, että henkilöllä on ollut asuin- tai kotipaikan taikka kansalaisuuden perusteella sellainen yhteys valtioon, jossa ratkaisu on annettu, että sen viranomaisilla voidaan katsoa olleen riittävä aihe ottaa asia tutkittavaksi.

Hovioikeus tutkii liittymän olemassaolon viran puolesta asianosaisten kansalaisuuden, kotipaikan ja asuinpaikan väestörekisteritiedoista. Silloin, kun kyseiset tiedot eivät ilmene suomalaisesta väestökirjanpidosta, liittymän olemassaoloa selvitetään passimerkinnoista, virkatodistuksista ja muista asiakirjoista ilmenevällä näytöllä.

²⁵ Gottberg 2011 s. 201, ks. HE 60/1993 vp. ja Helin–Linna–Rintala 1997 s. 318.

²⁶ Jos asiakirjaselvitys on puutteellista tai tilanne muutoin epäselvä, maistraatti ohjaa asian Helsingin hovioikeuden käsiteltäväksi antamatta erillistä päätöstä tunnustamisen epäämisestä.

²⁷ Asia H077/1809.

²⁸ Asia H05/3119

²⁹ Esim. AL 122 §, ULElatusL 5 §, AdoptioL 74 §

Käytännössä liittymää koskevat kysymykset ovat yleisimmin nousseet esiin adoptioasioiden yhteydessä. Ennen uutta adoptiolakia adoptiovanhempien asuin- ja kotipaikan määrittelyä lapseksiottamishetkellä jouduttiin normiohjauksen puuttuessa paljolti rajaamaan käytännössä syntyneiden periaatteiden nojalla. Tältä osin uuden adoptiolain säätäminen toi selkeän parannuksen vallinneeseen käytäntöön.

2.3 Mitä asiaa vieraan valtion ratkaisu koskee

Hovioikeudessa hakemukseen liitettyä ratkaisua tarkasteltaessa joudutaan ensimmäisenä kysymyksenä yleensä tekemään kansainvälisessä yksityisoikeudessa tavanomaisen kvalifikaatiota ja substituutiota koskeva pohdinta.³⁰

Oikeudellisilla instituutioilla ei ole yleismaailmallista sisältöä, vaan niiden syntyedellytykset ja oikeusvaikutukset sitoutuvat yleensä tiettyyn oikeusjärjestykseen.³¹ Kansainvälisessä yksityisoikeudessa *substituutiolla* tarkoitetaan sitä, onko vieraassa valtiossa annettu päätös sellainen, että se voidaan samastaa Suomessa olevaan oikeudelliseen instituutioon, esimerkiksi adoptioon.³² *Kvalifikaatiossa* (luonnehtiminen) on puolestaan kysymys siitä, minkälaista ratkaisua tai toimenpidettä voidaan pitää kunkin normiston alaan kuuluvana asiana. Lähtökohtana kvalifikaatiossa on ratkaisun tekeminen tuomioistuimen oikeuden näkökulmasta.³³

Nämä kansainvälisessä yksityisoikeudessa tavanomaiset oikeusjärjestysten yhteensovittamisongelmat ja vieraan valtion lainsäädännön soveltamiseen ja tulkitsemiseen liittyvät kysymykset tulevat eksekvatuuriasioissa esille yleensä ratkaistaessa sitä, mitä hovioikeudelle hakemuksen liitteenä esitettyjä asiakirjoja tai niiden osia voidaan pitää ratkaisuina tai oikeudellisina toimenpiteinä, joihin suomalaiset normistot soveltuvat tai minkä kotimaisen instrumentin alaan asia kuuluu. Ongelmallista voi olla myös esimerkiksi ratkaisun lopullisuuden tai asiakirjan antaneen viranomaisen toimivallan ja asiakirjan oikeellisuuden arviointi.

Usein ratkaisuasikirjan otsikointi vastaa Suomessa tunnettua termiä eikä luonnehtimisessa ole ongelmaa. Toisinaan taas yksi ratkaisuasikirja saattaa sisältää usei-

³⁰ Eksekvatuuriasioita hovioikeudessa käsiteltäessä ei sinänsä yleensä jouduta soveltamaan vieraan valtion lainsäädäntöä. Vieraan oikeusjärjestyksen sisältöä joudutaan sen sijaan usein selvittämään luvussa 4 ilmenevin tavoin pohdittaessa sitä, mitä selvitystä vieraasta valtiosta on saatavissa esimerkiksi siitä, onko annettu ratkaisu lopullinen ja täytäntöönpanokelpoinen tai onko päätöksen antaneella taholla ollut toimivalta antaa kyseinen ratkaisu valtiossa. Helin 2013 s. 100–103.

³¹ Käytännössä ongelmat aiheutuvat siitä, että eri valtioissa oikeudelliset instituutiot ja järjestelmien käsitteet poikkeavat suurestikin toisistaan ja kulttuurisilla ja uskonnollisilla eroilla saattaa olla suuri merkitys ks. tästä Mikkola 2009 s. 26–27. Mikkola on käyttänyt esimerkkinä avioliittoinstituutiota ja todennut, että avioliitolla ei ole yleismaailmallista sisältöä, sillä on tiettyjä ominaispiirteitä, jotka voi löytää (ainakin) kaikista länsimaaisista oikeusjärjestyksistä. Avioliittosuhteen kvalifikaatio nousee keskeiseksi kysymykseksi, mikä suhde on luonnehdittavissa avioliitoksi. Ks. Mikkola 2009 s. 80. Ks. ongelmista kootusti myös esim. Liukkunen 2012 s. 10–13.

³² Helin 1997 s. 71, Helin 2013 s. 102–103.

³³ Helin 2002 s. 538, Helin 2013 s. 100–101.

den eri suomalaisten normien alaan kuuluvia instituutiota.³⁴ Arviointia mutkistaa se tosiasia, että ulkomaiset oikeudelliset instituutiot eivät välttämättä vastaa Suomessa tunnettuja käsitteitä.³⁵ On kuitenkin huomattava, että se että ratkaisu ei sisällöltään vastaa sitä, miten asia ratkaistaisiin suomalaisessa tuomioistuimessa, ei ole eksekvatuuriasiaa käsiteltäessä kvalifikaatiota ja substituutiota koskeva ongelma, vaan ratkaisun sisältöön voidaan ottaa kantaa lähinnä kieltäytymisperusteita ja *ordre public*-kysymystä käsiteltäessä.³⁶

Käytännössä ongelmalliseksi on erityisesti noussut kysymys siitä, onko vieraassa valtiossa toteutettu järjestely rinnastettavissa adoptioon vai pikemminkin vain huollon ja kasvatusoikeuden siirtämiseen. Asialla on merkitystä, koska adoptiota ja huoltoa koskevat kotimaiset säännökset perustuvat eri kansainvälisiin sopimusinstrumentteihin ja säännökset ja niiden oikeusvaikutukset poikkeavat toisistaan suuresti. Rajanvetoa siitä, mitä on pidettävä adoptiota ja huoltoa koskevana ratkaisuna, on tehty vertaamalla järjestelyn oikeusvaikutuksia tuomiovaltiossa vaikutuksiin, joita lapseksiottamisella ja huollon siirtämisellä Suomen lain mukaan on. Sillä, mitkä adoptionhakijan mahdolliset motiivit adoptiolle ovat olleet ja mikä adoption tarkoitus on ollut, ei ole annettava merkitystä kvalifikaatiota tehtäessä.³⁷ Lainsäätäjä on pyrkinyt helpottamaan kvalifikaation ongelmaa määrittelemällä eri lakien yhteydessä, minkälaista ratkaisua tai toimenpidettä voidaan pitää kunkin normiston alaan kuuluvana asiana.³⁸

Tyypillisimmin kvalifikaatiota on jouduttu tekemään asioissa, joissa on haettu vahvistusta sellaisessa valtiossa annetuille adoptioratkaisuille, joissa adoptio instituutioon ei ole mahdollinen. Esimerkiksi islamilaisten valtioiden Kafala-adoptiota ei ole vakiintuneen tulkinnan mukaan pidetty Suomessa adoptiona.³⁹ Hovioikeus on voinut vahvistaa Kafala-lainsäädännön mukaisesti tehtyjä ratkaisuja lapsen huoltoa koskevana asiana. Näissä tilanteissa adoptioratkaisuun kirjattuja oikeusvaikutuksia on vertailtu lapsen huollon oikeusvaikutuksiin. Hakemuksia on vahvistettu toissijaisten hakemusten perusteella huoltoa koskevin ratkaisuin, mikäli edellytykset ratkaisulle muutoin ovat olleet olemassa. Käytännössä hakijat ovat tällöin tehneet toissijaisten hakemuksen huollon vahvistamisesta hovioikeuden informoitua prosessinjohdollisin

³⁴ Esimerkiksi Yhdysvalloissa avioeropäätöksissä on usein ratkaistu lasten huoltoa, puolisoitten elatusta ja asumista koskevia kysymyksiä. Substituution ja kvalifikaation avulla ratkaistaan voidaanko ulkomainen oikeusilmiö tai -suhde luokitella jonkin Suomessa voimassa olevan tunnustamisnormin alaan kuuluvaksi silloin, kun ratkaisun tunnustamis- ja täytäntöönpanokysymys tulee esille.

³⁵ Mattila 2010 s. 720 ja 730, Helin 1997 s. 71 ja 76, Helin 2002 s. 537.

³⁶ Ks. tästä jäljempänä kieltäytymisperusteiden ja *ordre public* -kysymyksen yhteydessä.

³⁷ Antila 2009 (julkaisematon muistio). Motiivien merkitystä voidaan sen sijaan arvioida osana *ordre public* -kysymystä.

³⁸ Ks. legaalimääritelmistä esim. AdoptioL 68 § 2, IsyysL 51 § 2 momentti, ULElatL 3 §.

³⁹ Helinin mukaan adoptio on kulttuurisesti melko yhtenäinen ilmiö ja siksi ongelmaryhmän muodostavat lähinnä islamilaiset maat, sillä Koranin on tulkittu kieltävän adoption. Helin 1997 s. 77–79. Esimerkiksi Marokossa on tiukennettu ulkomailla asuvien oikeutta Kafala-adoptioon. Kafala-suhdetta on luonnehdittu huoltajussuhteeksi, jossa sitoudutaan vapaaehtoisesti huolehtimaan lapsen hyvinvoinnista ja kasvattamisesta ja koulutuksesta, ks. tästä UM:n julkaisematon muistio 16.11.2012.

keinoin hakijoita tästä mahdollisuudesta ja siitä, ettei adoption vahvistaminen tapauksessa ole mahdollista.⁴⁰

Asiassa H 07/1974 hakijat pyysivät hovioikeutta vahvistamaan lapseksiottamisena Suomessa päteväksi Irakissa tehdyn *adoptiosopimuksen*. Kääntäjä oli ratkaisuasikirjaa koskevassa käännöksessä käyttänyt termiä adoptio ja tuomarin antama todistus oli nimetty holhous- ja adoptiotodistukseksi. Lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausunnon mukaan lapseksiottaminen ei ollut mahdollinen Irakissa. Adoptiosopimus koski sen sanamuodon mukaan lapseksiottamista ja huoltoa, mutta asiakirjan sisällöstä ilmeni, että sopimuksen olennaisena tarkoituksena oli lapsen muutto hakijoiden luokse ja huollettavaksi. Hovioikeus vahvisti päätöksen tunnustamisen huoltoa koskevana ratkaisuna.

Samoin asiassa H07/2023, jossa hakijat olivat ensisijaisesti hakeneet irakilaisen tuomioistuimen päätöksen vahvistamista lapseksiottamisena ja toissijaisesti lapsen huoltoa koskevan päätöksen tunnustamista. Lapseksiottamista koskeva hakemus hylättiin, koska lapseksiottaminen ei ollut mahdollista Irakissa Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausunnon mukaan. Sen sijaan toissijainen vaatimus huoltopäätöksen täytäntöönpanosta hyväksyttiin.

Toisaalta buddhalaista adoptiota on pidetty sellaisena oikeudellisena toimenpiteenä, joka voidaan Suomessa tunnustaa adoptiona (H12/1364).⁴¹

Myös hindulaisen tavan mukaan toteutettua adoptiota on pidetty lapseksiottamisena (H 10/2112). Kysymyksessä oli Intiassa tehty sopimus lähisukulaisen adoptiosta. Sopimusasiakirjassa oli muun ohella todettu, että adoptio määrittelee kaikki lapsen oikeudet ja velvollisuudet hänen oikeiden vanhempiensa perheessä ja lopettaa ne ja hän saa adoptiovanhempiensa perheessä kaikki adoptiovanhempien perheeseen syntyneen lapsen oikeudet ja edut.

Ratkaisun luonnetta ja sisältöä arvioitaessa kielen ja käännösten merkitys saattaa korostua ja arviointi vaatii erityistä tarkkuutta ja päätöksen antomaan lain selvittämistä.

Asiassa H11/1907 ilmeni, että Malissa on kaksi eri adoption muotoa. *Adoption Protection* vastaa käsitteenä lähinnä lapsen huoltoa. Se voidaan päättää milloin vain lapsen huoltajien, biologisten vanhempien tai viranomaisten toimesta, jos lapsen etu sitä vaatii. Sen sijaan *adoption filiation* antaa ottovanhemmille täydelliset vanhempainoikeudet ja lapselle biologisen lapsen aseman. Asia, jossa haettiin adoption protection -päätöksen täytäntöönpanoa, päätös tunnustettiin huoltoa koskevana ratkaisuna.

Asiassa H 11/1782 hakijan katsottiin ensisijaisesti pyytäneen päätöksen tunnustamista lapseksiottamista koskevana ratkaisuna. Päätösasiakirjan otsikko oli *Family (guardian-*

⁴⁰ Ks. prosessinjohtollisesta ohjaamisesta elatusapuasioiden osalta Gottberg 1993 s. 24. Tästä myös jäljempänä luvussa 5.3.

⁴¹ Kiinnostavaa on, että myanmarilaisen lainsäädännön mukaan adoptiovanhempien tuli olla Myanmarin kansalaisia ja buddhalaisia. Mikäli nämä edellytykset eivät olisi täyttyneet, olisiko adoptiota voitu vahvistaa Suomessa?

ship) case ja sisältö vastasi Suomen huoltoa koskevaa lainsäädäntöä. Hovioikeus tunnusti päätöksen huoltoa koskevana ratkaisuna.

Kysymys substituutiosta ja kvalifikaatiosta on käytännössä ilmennyt myös esimerkiksi ratkaistaessa hakemusta lapsen asumista koskevasta päätöksestä. Hovioikeudessa huoltoa koskevana ratkaisuna on pidetty päätöstä siitä, kenen luona lapsen tulee pääasiallisesti asua (H09/132). Toisaalta lapsen syntymätodistusta ei pidetty huoltoa koskevana vieraan valtion ratkaisuna.

Asiassa H 12/2323 hovioikeus katsoi, ettei syntymätodistuksella vahvistettua vanhemmuutta ja siitä johtuvaa huoltajuutta voitu pitää sellaisena huoltajuutta koskevana päätöksenä, joka olisi voitu vahvistaa Suomessa LHL 25§:n nojalla. Ratkaisun perusteluisa on todettu, että LHL 23 §:n tarkoittamana päätöksenä ei voi pitää päätöstä tai siihen rinnastettavaa toimenpidettä, joka koskee lapsen vanhemmuutta, vaikka vanhemmuudesta suoraan seuraisikin asianomaisen valtion lain nojalla myös huoltajuus. Näin ollen hovioikeus hylkäsi LHL 25 § 1 momentin nojalla pyydetyn esekvatuuriasian.

On hyvin yleistä, että vieraassa valtiossa annettu ratkaisu koskee useaa eri kysymystä, jotka Suomessa voidaan luokitella eri lakien alaisuuteen kuuluviksi asioiksi. Tavallista esimerkiksi Yhdysvalloissa annetuissa ratkaisuisissa on, että ne sisältävät avioeroa, lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta sekä lasten ja/tai puolison elatusta koskevia kysymyksiä. Hakijalla saattaa olla intressi pyytää vain osan ratkaisusta tunnustamista ja täytäntöönpanoa sen mukaan, mikä kussakin tilanteessa on hakijan tai päätöksen kohteiden oikeussuojan tarve. Hakemusta joudutaankin melko usein täydennyttämään sen selvittämiseksi, mitä osaa ratkaisusta hakemus koskee ja minkä osakysymyksen osalta hakijalla on oikeussuojan tarvetta.

Eri kysymyksiä sisältävät ratkaisut ovat sikäli hankalia, että eri laeissa saatetaan edellyttää erilaista asiakirjanäyttöä ja koko asian käsittely saattaa viivästyä, jos jokin asiakirjaa ei ole käsillä. Tyypillinen tilanne on huoltoa koskevan ratkaisun tunnustamista ja/tai täytäntöönpanoa koskeva hakemus. Täytäntöönpantavaksi julistamista koskevaan hakemukseen on liitettävä selvitys päätöksen täytäntöönpantavuudesta sen antovaltiossa.⁴² Mikäli tarvetta täytäntöönpanolle ei ole, voi hakijan näkökulmasta olla järkevää hakea vain jonkun osaratkaisun tunnustamisen vahvistamista.

Asiassa H 09/947 hakemuksesta ei selvästi ilmennyt, mitä lukuisista ratkaisussa vahvistetuista osakysymyksistä hakija toivoi tunnustettavaksi Suomessa, kun samassa ratkaisua asiakirjassa oli käsitelty avioeroa, lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia asioita. Lukuisten täydennyskehotusten ja kirjeenvaihdon jälkeen hovioikeus päätyi lopulta hakijan pyynnöstä vahvistamaan yksinomaan avioeron tunnustamisen Suomessa.

Sillä, mitä asiaa ratkaisun katsotaan koskevan, voi olla merkitystä myös arvioitaessa sitä, onko hakijalla ylipäättään intressiä tai oikeutta pyytää päätöksen tunnustamisen vahvistamista kaikilta osin.

⁴² Asetus lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 19 § 3 mom.

Asiassa H09/132 äidin hakemus isän tapaamisoikeuden tunnustamisen vahvistamisen osalta jätettiin tutkimatta, koska LHL 36 § 1 momentin mukaan hakemuksen saattoi tehdä viranomaisen ohella vain se, jolle on annettu lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva oikeus.

2.4 Mikä on päätös tai viranomaisen toimenpide

On myös mahdollista, ettei varsinaista päätösasiakirjaa ole olemassa, vaan toimenpide, jonka tunnustamisen vahvistamista haetaan, saattaa olla merkintä viranomaisrekisteriin tai syntymätodistukseen taikka viranomaisen vahvistama asianosaisten välillä solmittu sopimus.⁴³ Erillisen päätösasiakirjan puuttuminen on käytännössä ollut tavallisinta isyyden vahvistamista koskevien vieraan valtion ratkaisujen yhteydessä. Isyyslakiin johtaneessa hallituksen esityksessä on todettu, että päätöksen käsite on ymmärrettävä laajasti. Päätöksellä tarkoitetaan tuomioistuimen ratkaisun lisäksi myös muuta viranomaistoimenpidettä, kuten tunnustamiseen tai vanhempien ilmoitukseen perustuvaa isyysuhteen vahvistamista tai rekisteröintiä.⁴⁴ Päätösten kirjo on hovioikeuskäytännössä osoittautunut odotetulla tavalla laajaksi.⁴⁵

Asiassa H12/1731 Venällä annettuja syntymätodistuksia pidettiin isyyslain 51 ja 52 §:ssä tarkoitettuina päätöksinä.

Asiassa H12/2981 oli haettu isyyden vahvistamisen tunnustamista. Hakija oli esittänyt kolmesta lapsestaan Kenian tasavallan rekisteriviranomaisen myöntämät syntymätodistukset, joihin hakija oli merkitty lasten isäksi. Kenian ulkoministeriön notaari oli vahvistanut asiakirjat. Kenian lainsäädännöstä saadun selvityksen mukaan syntymien rekisteröinnistä on vastuussa Department of Civil Registration, joka rekisteröinnin lisäksi myöntää myös syntymätodistuksia. Kenian lainsäädännössä isän merkitseminen syntymätodistukseen joko vanhempien yhteisestä pyynnöstä tai vanhempien avioliitosta esitettävän luotettavan selvityksen perusteella. Keniassa isyys todistetaan pääasiassa syntymätodistuksella, mikäli isyydestä ei ole kiistaa. Hovioikeus katsoi hakemuksen tueksi esitetyn selvityksen perusteella, että syntymätodistuksia on pidettävä isyyslain 51 ja 52 §:ssä tarkoitettuina päätöksinä ja vahvasti isyyden tunnustamisen.

Asiassa H13/1327 oli kysymys Intiassa toteutetusta sijaissynnytyjärjestelystä. Lapsen syntymätodistuksen mukaan suomalainen hakija oli rekisteröity lapsen isäksi. Lapsen synnyttänyt äiti oli avioliitossa, minkä vuoksi äidin aviomiestä pidettiin Intiassa, kuten Suomessakin lähtökohtaisesti lapsen isänä. Hovioikeus otti asiassa kantaa siihen, oliko hakemuksessa tarkoitettu syntymätodistuksen antaminen ollut sellainen viranomaisen

⁴³ Esimerkiksi isyyslain 51 §:n 3 momentin mukaan isyydestä annettuna päätöksenä pidetään tuomioistuimen ja muun viranomaisen päätöstä sekä oikeustoimen vahvistamista tai rekisteröintiä, jos lapsen ja miehen välistä suhdetta pidetään tällaisen toimenpiteen seurauksena isyysuhteenä tai isyysuhteen katsotaan tällaisen toimenpiteen vuoksi lakanneen siinä valtiossa, jossa rekisteröinti tai muu toimenpide on suoritettu.

⁴⁴ HE 104/2009 vp. s. 21. Helin 2013 s. 89.

⁴⁵ Ks. H 12/2605, H 12/1981, H 12/1731.

toimenpide, jonka seurauksena lapsen ja hakijaisän välistä suhdetta Intiassa pidetään isyysuhteena ja vastaavasti lapsen ja hänet synnyttäneen äidin aviomiehen välistä suhdetta ei pidettäisi isyysuhteena. Hovioikeus piti syntymätodistusta isyylain 51 ja 52 §:ssä tarkoitettuna isyydestä annettuna päätöksensä.

Hovioikeuskäytännössä ongelmalliseksi on ehkä jopa hieman yllättäenkin noussut kysymys siitä, mitä ratkaisua tai toimenpidettä voidaan pitää *lopullisena ratkaisuna* eikä vasta valmistelevana toimenpiteenä, esimerkiksi viranomaisen suostumuksena tulevaisuudessa tehtävälle toimenpiteelle. Kysymys on esiintynyt adoptiota ja huoltoratkaisujen täytäntöönpanoa koskevissa hakemuksissa.⁴⁶ Yleensä vasta ratkaisuasikirjan sanamuoto ja siitä ilmenevät seikat yhdessä muun asiakirjaselvityksen kanssa osoittavat asiakirjan lopulliseksi ratkaisuksi. Tulkinta edellyttää lähes aina vieraan valtion lainsäädännön ja oikeusjärjestyksen tutkimista.

Asiassa H10/1794 huoltoa koskevana lopullisena ratkaisuna pidettiin asiakirjaa, joka oli otsikoitu *Certificate of Guardianship*. Asiakirjasta ilmeni, että lapsen huolto oli uskottu hakijalle. Hakijan avustaja toimitti hovioikeudelle osoitukseksi asian lopullisuudesta namibialaisen asianajajan selvityksen, jonka mukaan täytäntöönpanokelpoisuutta osoittavaa todistusta ei voida saada viranomaiselta ja selvityksen, että Namibian Children's Courtissa ei säilytetä muita asiakirjoja koskien asiaa.

Asiassa H10/353 adoptiotodistusta (englanninkielinen käännös adoption certificate), jossa todetaan hakijoiden saaneen luvan adoptoida ja jossa on todettu todistuksen olevan myönnetty mihin tahansa myöhempään tarkoitukseen, ei vielä pidetty lopullisena ratkaisuasikirjana. Asiakirja oli lisäksi eri viranomaisen antama kuin millä oli hovioikeuden selvitysten perusteella toimivalta ratkaista adoptioasioita. Myöhemmin hakijat toimittivat hovioikeudelle asiakirjan, joka oli otsikoitu *Certificate of Adoption*. Asiakirjan englanninkielisestä sanamuodosta ilmenee muiden seikkojen ohella, että adoptio on myönnetty (was granted as adoption) ja että adoptio katkaisee biologisten vanhempien ja lasten välisen suhteen. Asiakirjan antanut viranomainen oli Haagin sopimuksen mukainen. Hovioikeus vahvisti jälkimmäisen ratkaisun lapseksiottamisen päteväksi.

Asiassa H07/634 toimenpidettä, jonka tunnustamista oli haettu, pidettiin vasta suostumuksena lapseksiottamiselle. Hakija ei ollut täydennyskehotuksen jälkeenkään toimitanut hovioikeudelle ratkaisuksi katsottavaa asiakirjaa. Hovioikeus ei voinut lopullisen ratkaisun puuttuessa ottaa asiaa tutkittavakseen.

⁴⁶ Jotta hovioikeus voi myöntää eksekvatuurin lapsen huoltoa koskevan asian täytäntöönpanolle, päätöksen tulee olla täytäntöönpanokelpoinen siinä valtiossa, missä se on annettu (LHL 25§). Päätöksen lainvoimaisuutta ei sitä vastoin välttämättä edellytetä. Hakemukseen on liitettävä selvitys siitä, että päätös voidaan panna täytäntöön siinä valtiossa, jossa se on annettu. Asetus lapsen huollosta ja tapaamisoi-keudesta 28.6.1994/556 19 §. Kysymystä joudutaan tarkastelemaan varsin usein myös kansainvälisten avioerojen tunnustamista AL 122 §:n mukaan koskevissa eksekvatuuriasioissa.

2.5 Asiakirjan oikeellisuus, apostilla ja legalisointi

Ratkaisuasiakirjojen ja muiden hakemuksen liitteenä olevien vieraan valtion viranomaisten antamien asiakirjojen oikeellisuus ja asianmukaisuus nousee toisinaan esille eksekvatuuriasioiden käsittelyssä.⁴⁷ Asiakirjan laillistamisella varmistetaan se, että asiakirjan allekirjoittaneella on oikeus antomaassa maan lakien mukaan tällaisen asiakirjan antamiseen ja että se on annettu oikean sisältöisenä ja on pätevä asiakirja antomaassa. Legalisoinnilla halutaan varmistua siitä, että toimenpide on todellinen ja lapsen edun mukainen. Näin voidaan muun muassa pyrkiä torjumaan tilanteita, joissa lapsi joutuisi lapsikaupan kohteeksi. Laillistaminen tehdään kahdella eri tavalla riippuen siitä, onko kyseinen maa allekirjoittanut Haagin yleissopimuksen vuodelta 1961 vai ei. Haagin sopimukseen liittyneistä maista toimitettu asiakirja on laillistettava niin sanotulla *Apostilla-todistuksella* (leima tai paperinen todistus). Muualta toimitettu asiakirja on laillistettava niin sanotulla *Grand Legalisationilla*.⁴⁸

Hovioikeudessa on noudatettu periaatetta, jonka mukaan ilman nimenomaisen normin tukea asianosaisilta ei voida yleisesti vaatia asiakirjojen legalisointia tai apostillaa, ellei ole jotain erityistä syytä epäillä asiakirjojen oikeellisuutta.

Asiassa H 07/1874 hovioikeus katsoi tarpeelliseksi ennen asian ratkaisemista selvittää lapseksiottamispäätöstä koskevan asiakirjan oikeaperäisyyttä ja hakijoita pyydettiin ennen asian ratkaisemista huolehtimaan siitä, että Nigerian ulkoasiainministeriön asianomainen toimivaltainen virkamies, jonka allekirjoituksen Suomen ulkoasiainministeriö on vahvistanut, todistaa, että asiakirja on sen antamaksi merkityn viranomaisen allekirjoittama. Määräaika täydennyksen toimittamiselle annettiin kuusi kuukautta. Hakemus jätettiin tutkimatta, kun hakemusta ei täydennetty.

Asiassa H 12/1157 hovioikeus katsoi tarpeelliseksi selvittää huoltopäätöstä koskevan asiakirjan oikeaperäisyyttä ja se kehotti hakijaa huolehtimaan siitä, että Ugandan ulkoasiainministeriön toimivaltainen virkamies, jonka allekirjoituksen Suomen ulkoasiainministeriö on vahvistanut, todistaa, että asiakirja on sen antamaksi merkityn viranomaisen allekirjoittama. Hakija vastasi kehotukseen ilmoittamalla, että Ugandan viranomaiset olivat kieltäytyneet legalisoimasta asiakirjaa, koska jo annetun asiakirjan tulisi olla riittävä. Hovioikeus hylkäsi hakemuksen, koska sille oli jäänyt epäily hakijan toimittaman asiakirjan oikeaperäisyydestä.

⁴⁷ Esimerkiksi adoptiolautakunta on lausunnossaan saattanut kiinnittää asiaan huomiota.

⁴⁸ Haagin vuoden 1961 apostillakonvention jälkeen sopimusvaltioista lakkautettiin järjestelmä, jonka mukaan diplomaatti- tai konsuliedustajien tulisi laillistaa ulkomaiset asiakirjat, jotta ne olisivat päteviä. Laillistamismenettely korvattiin asianomaisen valtion toimivaltaisen viranomaisen antamalla ja asiakirjaan liitettävällä todistuksella (apostille). Suomessa konventio on saatettu voimaan vuonna 1985. Myös väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain 19 §:ssä edellytetään, että asiakirjan, jonka sisältämä tieto merkitään järjestelmään, on oltava laillistettu tai siihen on liitettävä asianomaisen valtion toimivaltaisen viranomaisen antama todistus sen alkupeirästä. Ks. myös maistraatti: http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/ohjeita_ulkosuomalaisille/Ohjeita_ulkosuomalaisille/#Laillistaminen (käyntipäivä 23.1.2013).

Uuteen adoptiolakiin on otettu nimenomainen säännös ulkomaisen asiakirjan luotettavuuden varmistamisesta.⁴⁹ Säännöksen mukaan ulkomaisen asiakirjan on oltava lailistettu tai siihen on liitettävä todistus sen alkuperästä, jollei kansainvälisistä sopimusvelvoitteista muuta johdu tai hovioikeus myönnä erityisestä syystä lupaa säännöksestä poikkeamiseen. Hovioikeus voi lisäksi pyytää viranomaisilta lausunnon asiakirjan aitoudesta ja luotettavuudesta.

2.6 Asiakirjojen käännökset

Vieraassa valtiossa annettu ratkaisu ja eksekvatuurin antamisessa tarvittavat liiteasiakirjat ovat vieraskielisiä. Kansainvälisissä oikeudenkäynneissä on siirrytty yhä enemmän tosiasiallisen kielivapauden piiriin. Vapaus koskee lähinnä suullista käsittelyä. Kirjallisissa asiakirjoissa noudatetaan jokseenkin tiukasti oikeudenkäymiskaaren ja kielilain säännöksiä ja asiakirjat veloitetaan usein kääntämään joko suomen tai ruotsinkielisiksi. Hakemusasioissa asianosaisen on pääsääntöisesti itse ja omalla kustannuksellaan huolehdittava tulkkauksesta ja käännöksistä, ellei tuomioistuimien asian laadun vuoksi toisin määrää.⁵⁰ Tuomioistuimen järjestämä tulkkaus- ja kääntäminen tulee kysymykseen erityisesti perheoikeudellisissa riita- ja hakemusasioissa. Tulkkaus- ja kääntämiskustannukset luetaan oikeudenkäyntikulueiksi, mutta koska vastapuolta ei eksekvatuuriasioissa lähtökohtaisesti ole, kustannukset tulevat lähes poikkeuksetta asianosaisen itsensä kustannettaviksi.

Hovioikeus on, osittain hakijan prosessikustannuksia säästääkseen, varsin joustavasti hyväksynyt vieraskielisiä asiakirjoja, jos niiden sisällöstä saadaan riittävä selvyys.⁵¹ Asiakirjoja on voitu kustannusten säästämiseksi myös käännättää vain osin niin, että keskeinen sisältö käännetään.⁵² Periaatteena on kuitenkin jo täytäntöönpanoviranomaisia ajatellen ollut, että alkuperäinen ratkaisuasiasiakirja on käännettävä kokonaisuudessaan, jotta sen täytäntöönpantavuudessa ei tule ongelmia.⁵³ Muiden liitteiden osalta on kääntämisvelvollisuudesta useammin joustettu. Käytännössä on jouduttu pohtimaan muun muassa sitä, kuka asiakirjoja käännättää ja kenen kustannuksella, mutta lähtökohtaisesti hakija vastaa hakemuksen ja sen liitteiden käännättämisestä. Vastaavasti tilanteissa, joissa hakija saa oikeusapua, käännökset on pääsääntöisesti hankittu oikeusaputoimiston toimesta.

⁴⁹ AdoptioL 82 §.

⁵⁰ OK 4 luku 2 § 2 mom. Asiakirjojen käännöksistä on myös erityissäännöksiä ks. esim. LHL 36 § 2.

⁵¹ Vrt. Helin 1995 s. 927. Käytännössä on kuitenkin huomioitava myös se, että asianosaisia on kohdeltava käännöskysymystenkin osalta yhdenvertaisella tavalla.

⁵² Ks. tästä kuitenkin Kinnunen 2007 s. 440, jossa on tuotu esiin osittaisten käännösten ongelmia.

⁵³ Ks. esim. HE 186/2012 vp., jossa lakitekstiin ehdotetaan kirjattavaksi, että elatusasioiden liiteasiakirjat voidaan suomen- ja ruotsinkielen ohella toimittaa englanninkielisinä.

3. Asiaan osallisten ja lapsen kuuleminen hovioikeusmenettelyssä

Hovioikeuden eksekvatuurimenettelyssä noudatetaan kontradiktorisuusperiaatetta ja lähtökohtaisesti hakijan vastapuolelle ja lapselle varataan tilaisuus tulla kuulluksi ennen asian ratkaisemista. Hakemusasioissa asiaan osallisten kuuleminen perustuu usein erityissäännökseen, joskin kuuleminen on mahdollista tavanomaisoikeudellisen säännön perusteella.⁵⁴ Asiaan osallisen tai lapsen kuulemisesta eksekvatuuriratkaisun yhteydessä on säädetty erityislaeissa.⁵⁵ Laeissa ei ole määritelty kuulemisen sisältöä ja säännökset toteavat lähinnä, mitä tahoa on kuultava tai mille taholle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Kuuleminen suoritetaan pääsääntöisesti virallisteitse kunkin valtion asianomaisten viranomaisten välityksellä. Kuulemisen tapa on valittava tapauskohtaisesti asianomaisten kansainvälisten sopimusten määräykset huomioon ottaen.

Kuuleminen on tarkoituksenmukainen tapa hankkia relevanttia oikeudenkäyntiaineistoa. Kuultavalla voi olettaa olevan tiedossaan asiaan vaikuttavia faktoja. Kuulemisen merkitys on lähinnä siinä, onko olemassa perusteita kieltäytyä eksekvatuurin myöntämisestä. Kuulemisella saadaan usein tietoa kieltäytymisperusteen käsillä olosta.

Sen sijaan käytännössä itse vieraassa valtiossa annettu ratkaisu saatetaan riitauttaa kuulemisen yhteydessä. Esimerkiksi elatusapuasian eksekvatuurimenettelyn yhteydessä elatusvelvollinen kiisti asiassa H 10/177 selityksessään isyytensä ja siihen perustuvan elatusvelvollisuutensa. Tällä perusteella kiistämisellä ei kuitenkaan ollut merkitystä eksekvatuuriasiaa ratkaistaessa, sillä elatusaputuomion täytäntöönpano ei edellytä, että vastaava ulkomainen isyystuomio tunnustetaan Suomessa. Eksekvatuurin yhteydessä perusteasiaa ei käsitellä uudelleen eikä ratkaisun oikeellisuutta muutoinkaan tutkita.

Kuulemisella ei eksekvatuuriasiaassa ole samaa merkitystä kuin perusteasiaa ratkaistaessa.⁵⁶ Kuulemisen painopiste voisi perustellusti siirtyä valitusvaiheeseen ja kuulemisesta asiaa ensi kertaa ratkaistaessa voisi olla perusteltua luopua kokonaan.⁵⁷

⁵⁴ Ks. Koulu 1989 s. 48.

⁵⁵ Ks. isyyslain 52 § 2 momentti, joka sisältää määräyksen kuulla lasta, isää, äitiä tai tarvittaessa muutaakin tahoa isyyden vahvistamisratkaisun tunnustamista koskevaa asiaa käsiteltäessä. Kuulemisvelvoite on kirjattu varsin ehdottomaan muotoon lakivaliokunnan otettua kuulemiseen hallituksen esitystä tiukemman kannan. Ks. HE 104/2009 vp. ja EV 165/2009. LHL 38 § edellyttää, että silloin, kun vieraassa valtiossa annettu päätös vahvistetaan on asiaan osallisia kuultava ja lisäksi 39 §:n mukaan ennen kuin lapsen huolto ja tapaamisoikeutta koskeva vieraassa valtiossa annettu päätös pannaan täytäntöön, on hovioikeuden selvittävä lapsen mielipide. Vieraassa valtiossa annetun elatusapuratkaisu täytäntöönpanohakemukseen suostuminen edellyttää, että elatusvelvolliselle varataan tilaisuus selityksen antamiseen, jos hänen olinpaikkansa Suomessa on tiedossa. Adoptioasioissa yleensä kuultavia tahoja ovat adoptiolautakunta (adoptioL 79 §) ja sosiaaliviranomaiset (adoptioL 80 §), jotka ovat laatineet olosuhdeselvityksen, minkä yhteydessä on voitu kuulla lasta. Tarvittaessa hovioikeus on lisäksi kuullut lasta.

⁵⁶ Vrt. kuitenkin LaVM 15/2009, jossa kuulemisen merkitystä on korostettu isyysratkaisun tunnustamisen vahvistamisen yhteydessä.

⁵⁷ Helin 2013 s. 99.

3.1 Lapsen kuuleminen

Eksekvatuurimenettelyissä lasta kuullaan yleisimmin huoltoa koskevan ratkaisun täytäntöönpanoa haettaessa.⁵⁸ Lapsen kuulemista harkittaessa on selvitettävä, onko kuulemisella saatavissa tietoa, joka on merkityksellistä asian ratkaisemisen kannalta. Jos kieltäytymisperusteisiin ei ole asiassa vedottu ja jos muutoinkin on selvää, ettei kieltäytymisperusteita ole, lapsen kuuleminen ei yleensä ole tarpeellista. Eksekvatuurin myöntäminen esimerkiksi huollon täytäntöönpanoa koskevassa asiassa ei tarkoita, ettei lasta enää myöhemmin kuultaisi.⁵⁹

Lapsen kuuleminen tapahtuu käytännössä virka-apupyynnöllä sosiaalitoimen kautta. Esimerkiksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeuden tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan asian yhteydessä sosiaalitoimen toimittamassa kuulemisessa noudatetaan soveltuvin osin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain säännöksiä.⁶⁰ Sosiaaliviranomaiset voivat tarvittaessa pyytää virka-apua vieraan valtion viranomaisilta, mikäli lapsen olinpaikka ei ole Suomessa. Kuulemisen tarkoitus on syytä mainita kuulemispyyntöä sosiaaliviranomaisille tehtäessä.

Asiassa H 08/1974 Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimi kuuli hovioikeuden pyynnöstä puhelimitse tulkin avustuksella lasta, jonka adoptiosta ja toissijaisesti huollosta oli kysymys. Lapsi oli kertonut haluavansa muuttaa Suomeen siskonsa luokse. Hänen elinolonsa asuinmaassa olivat vaikeat ja hän halusi jatkaa koulunkäyntiään Suomessa. Lapsi oli kuulemishetkellä 12-vuotias.

Poikkeuksellisesti lapsen kuuleminen on saatettu ajan säästämisen tai muun syyn takia toteuttaa muun luotettavan menettelyn avulla.

Asiassa H10/629 lapsen kuuleminen hoidettiin hakijoiden toimesta siten, että 15-vuotias poika kirjoitti kirjeen, josta ilmeni hänen mielipiteensä saapumiselle Suomeen. Asia ratkaistiin huoltoa koskevan päätöksen tunnustamisena, vaikka hakemus oli alun perin koskenut lapseksiottamisen vahvistamisen tunnustamista.

Adoption tunnustamista koskevassa asiassa H 06/1692 10- ja 12-vuotiaita lapsia päätettiin kuulla lapseksiottamisasioiden lautakunnan kiinnitettyä huomiota siihen, ettei asiakirjoista ilmennyt, oliko lapsia kuultu adoptiota vahvistettaessa. Asian käsittelyn jouduttamiseksi lapsia kuultiin siten, että hakijaa avustanut johtava julkinen oikeusavustaja toimitti hovioikeudelle kirjeet, jotka päätöksen kohteena olleet lapset olivat laatineet. Kirjeistä ja niiden liitteinä olleista asiakirjoista ilmeni, että lapset olivat kirjoittaneet kirjeet kirkossa, jonka suojissa he asuivat. Kirkon työntekijät olivat avustaneet kirjeiden laatimisessa. Asiassa oli sen pitkän vireilläolon vuoksi syytä pyrkiä kiireelliseen lasten mielipiteen selvittämiseen.

⁵⁸ LHL 39 § edellyttää lapsen mielipiteen selvittämistä, milloin se lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen on mahdollista.

⁵⁹ Helin–Linna–Rintala 1997 s. 319. Eksekvatuurin jälkeiseen täytäntöönpanoon sovelletaan Suomen lakia kuulemismenettelyineen.

⁶⁰ Ks. menettelystä käytännössä tarkemmin Aaltonen 2009 s.196–240.

3.2 Asiaan osallisen kuuleminen

Kun kuultavan olinpaikka on Suomessa, kuuleminen ei yleensä aiheuta ongelmaa. Käytännössä Suomessa asuvalle kuultavalle on todisteellisesti lähetetty kuulemiskirje ja hakemus liitteineen tiedoksi. Useissa tapauksissa vastaus on saapunut vieraskielisenä, mutta hovioikeus on viran puolesta käännättänyt vastauksen tai muutoin ottanut selkoa sen sisällöstä.

Jos kuultavan olinpaikka ei ole Suomessa, joudutaan kuulemisessa usein harkitsemaan prosessuaalisesti mielekkäimmän kuulemiskeinon valintaa. Kuultavan olinpaikan selvittäminen saattaa olla ongelmallista. Hakijan on ilmoitettava hovioikeudelle kuultavan yhteystiedot kuulemista varten. Käytännössä hakijalla onkin usein paras tieto siitä, missä kuultava oleskelee. Mikäli olinpaikka ei ole tiedossa, hakijan on selvitettävä, mihin toimenpiteisiin hän on ryhtynyt olinpaikan selvittämiseksi. Tarvittaessa hovioikeus on pyrkinyt selvittämään kuultavan olinpaikkaa ulkoasiainministeriön avustuksella.

Silloin, kun kuultavan olinpaikka on tiedossa, hovioikeus on lähettänyt kuulemiskirjeen ja hakemuksen käännätettynä postitiedoksiantona tai maan edustuston kautta valtiosta riippuen.⁶¹ Toisinaan on riittänyt, että kuultavaa on yritetty kuulla siinä onnistumatta.

Asiassa H05/3119, jossa oli kysymys lapsen huoltoratkaisun tunnustamisesta, kuuleminen toteutettiin siten, että hovioikeus käännätti lausumapyynnön ja hakemuksen turkin kielelle. Hakemuksen liitteenä olleet asiakirjat olivat turkinkielisiä. Asiakirjat lähetettiin kansainvälisellä oikeusapupyynnöllä oikeusministeriön välityksellä tiedoksiannettavaksi kuultavalle Turkkiin. Turkin oikeusministeriöltä oli kuitenkin saapunut tieto, ettei lausumapyyntöä ollut saatu annettua tiedoksi kuultavalle. Hovioikeus vahvisti päätöksen tunnustamisesta. Tapauksessa kuultavan mielipide ilmeni tunnustettavasta ratkaisusta.

Asiassa H07/2587 elatusapuasian kuultavalla ei Suomen väestötietojärjestelmän mukaan ollut kotikuntaa Suomessa 20.12.1995 alkaen, ja hänen väestötietojärjestelmään merkitty asuinosoitteensa oli Espanjassa. Hovioikeus varasi kuultavalle tilaisuuden selityksen antamiseen lähettämällä selityspyynnön Espanjaan sekä kuultavan väestötietojärjestelmään merkittyyn että hakijan ilmoittamaan osoitteeseen. Selitystä ei annettu. Hakemus hylättiin muulla perusteella.

Edellä mainitun kaltainen ensisijainen virallisteitse tapahtuva kuuleminen on käytännössä usein osoittautunut varsin hitaaksi tavaksi selvittää kuultavan mielipide. Viranomaisteitse tapahtuvalle kuulemiselle on käytännössä löytynyt vaihtoehtoja, kun hakija on selvittänyt kuultavan mielipiteen.

Asiassa H09/3411 oli kysymys kahden lapsen huoltoa koskevan turkkilaisen alioikeuden tuomion tunnustamisen vahvistamisesta. Hakijaa avusti Suomessa asianajaja.

⁶¹ Näin esimerkiksi asiassa H12/2981, jossa kuulemiskirje lähetettiin Suomen Kenian suurlähetystön kautta tiedoksi kuultavalle.

Asianajaja oli toimittanut hovioikeudelle asianosaisille osoitetun lasten äidin kirjeen. Kirjeessä lasten äiti kertoi antaneensa lapsille luvan lähteä Suomeen ja asua Suomessa isän luona. Hovioikeus piti kuulemista riittävänä.

Kuulemisen tarpeellisuutta ja merkitystä harkittaessa joudutaan punnitsemaan kuulemisesta aiheutuvia kustannuksia ja viivettä asian käsittelylle. Etenkin, jos vieraassa valtiossa annettu ratkaisu on varsin tuore ja jos siitä ilmenee selvästi kuultavan henkilön osallistuminen oikeudenkäyntiin ja hänen mielipiteensä, voitaneen kuulemisesta perustellusti luopua.⁶² Näin on hovioikeuskäytännössä toisinaan tehtykin.

Asiassa H12/1731 Venäjällä annetun isyyspäätöksen tunnustamisen yhteydessä sijais-synnyttäjänä toiminutta henkilöä ei kuultu, koska hänen tuore mielipiteensä oli ilmenyt päätösasiakirjoista.

Myös asiassa H 11/1907 oli lapsen huoltoa koskevan päätöksen vahvistamisen yhteydessä luovuttu vanhempien kuulemisesta, koska nämä olivat antaneet suostumuksensa huoltoa koskevien oikeuksien siirtämiselle ratkaisupäivänä vain joitakin kuukausia ennen eksekvatuurin hakemista.

4. Vieraan valtion lain sisällön selvittäminen

4.1 Yleistä

Helsingin hovioikeuden käsittelemien eksekvatuuriasioiden erityisen luonteen vuoksi vieraan valtion lain sisällön selvittäminen, sen ongelmakohdat ja näkökulmat poikkeavat kansainvälisen yksityisoikeuden yleisistä kysymyksenasetteluista. Hovioikeus ei sinänsä yleensä sovelle vieraan valtion lainsäädäntöä ratkaisussaan, vaan hovioikeuden tehtävä on ulkomaisen ratkaisun muodollisten edellytysten tutkiminen ja sen valvominen, että ratkaisu on syntynyt asianmukaisella tavalla eksekvatuurin edellytykset huomioon ottaen. Hovioikeuden tehtävä on siten kuvattavissa tietynlaiseksi kontrollifunktioksi, ja aineellinen tutkimisvalta ulottuu ainoastaan niin sanottujen *ordre public*-perusteiden selvittämiseen. Hovioikeus ei esimerkiksi voi hylätä hakemusta sillä perusteella, että ulkomainen ratkaisu on vieraan valtion lainsäädännön mukaan virheellinen, jos päätös on annettu muodollisesti oikeassa järjestyksessä.⁶³

⁶² Ks. UIElatL 12 §. Kuulemisesta eksekvatuurin antamisen yhteydessä on luovuttu esimerkiksi Euroopan unionissa annettujen ratkaisujen osalta. Myös elatusapua koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetussa hallituksen esityksessä kuulemisesta (selityksen antaminen) luovuttaisiin kokonaan ennen tunnustamis- ja täytäntöönpanoratkaisun antamista. Vastapuoli saisi oikeudenkäyntiasian vireilletulosta virallisen tiedon ensimmäistä kertaa vasta silloin, kun vahvistamispäätös annetaan hänelle tiedoksi, kuten käräjäoikeuden eksekvatuuriasioiden käsittelyssä jo menetellään. Esityksellä tavoitellaan ratkaisun antamista nopeasti. Ks. HE 186/2012 vp.

⁶³ Mikkola on todennut adoptioiden osalta, että hovioikeuden tehtävänä ei ole vahvistamismenettelyn yhteydessä tutkia adoption aineellisia edellytyksiä adoption vahvistamisvaltion lainsäädännön valossa. Mikkola 2012 s. 70.

Hovioikeuden toimivallan rajoja ilmentää tuore isyyden vahvistamista koskeva ratkaisu asiassa H 12/2605, jonka perusteluissa hovioikeus totesi:

Hovioikeus voi vahvistaa isyyslain 52 §:n mukaisesti vieraassa valtiossa isyydestä annetun päätöksen, mutta se ei voi vahvistamismenettelyssä tutkia lapsen isyyttä eikä ohittaa vieraan valtion lainsäädäntöä. Hovioikeus ei voi myöskään tutkia vieraan valtion lain mahdollisia epäkohtia, vaan sen tehtävänä on ainoastaan vahvistaa isyyspäätökset, joita vieraassa valtiossa on pidettävä pätevinä sekä isyysuhteen vahvistavina.

Vieraan valtion lain sisältöä selvitetään eksekvatuuriasioissa esimerkiksi kvalifioinnin ja substituutoratkaisun tueksi, sen selvittämiseksi, onko ratkaisu lopullinen ja täytäntöön pantavissa, ja kieltäytymisperusteiden kontrolloimiseksi sekä tiedoksiantomenettelyn laillisuuden varmentamiseksi.⁶⁴ Hovioikeudessa ulkomaisen lain sisällön selvittämisen tarve koskee useimmiten sen selvittämistä, onko vahvistettava toimenpide paikallisen lainsäädännön mukaan mahdollinen. Epäselvää saattaa olla esimerkiksi, onko viranomainen, jonka päätöksen vahvistamista haetaan, ollut asiassa toimivaltainen, ja onko toimenpide sanotun maan lain mukaan ollut laillinen.⁶⁵ Lisäksi esimerkiksi elatusapuratkaisujen tunnustamisen yhteydessä joudutaan usein selvittämään sitä, kuinka elatusapu määräytyy kohdevaltiossa.

Eksekvatuuri-menettelyn erityisen luonteen ja hovioikeuden kontrollifunktion vuoksi myös vieraan valtion lain sisällön selvittämisen tasoa ja selvittämiskynnystä koskevat periaatteet poikkeavat olennaisella tavalla kansainvälisen yksityisoikeuden yleisissä opeissa ulkomaisen lain selvittämiseksi asetetuista vaatimuksista. Myöskään kysymys selvitystaakan ja -vastuun jakautumisesta ei yleensä ilmene eksekvatuuriasioissa riita-asioita vastaavalla tavalla, koska eksekvatuuriasioista puuttuu usein riita-asioille tyypillinen kaksiasiansaissuhde. Selvitystaakan jakautumiseen vaikuttaa osaltaan myös hovioikeuden aktiivinen rooli asianosaisten ohjeistamisessa ja selvityksen hankkimisessa.⁶⁶

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan oikeuden tulee kehoittaa asianosaista esittämään näyttöä vieraan valtion laista, jos oikeus ei tunne sen sisällystä. Selvitystä vieraan valtion laista ei tarvita, jos ulkomaan lain sisältö katsotaan notoriseksi seikaksi.⁶⁷ Notorisuus ulottuu myös tavallisiin oikeudellisiin käsitteisiin ja oikeusperiaatteisiin. Sillä, onko notoriseksi katsottava asiantila todellisuudessa tuo-

⁶⁴ Esimerkiksi sen selvittämiseksi, minkä toimenpiteen tunnustamista tai täytäntöönpanoa haetaan. Kvalifikaatiokysymyksen ratkaisemisessa epäselvässä yksittäistapauksessa saattaa olla merkitystä sen selvittämisellä, onko esimerkiksi adoptio ylipäänsä kyseisessä oikeuskulttuurissa mahdollinen toimenpide.

⁶⁵ Tästä oli kysymys esimerkiksi Kambodžassa tapahtuneen adoption vahvistamista koskevissa asioissa H 10/350 ja H 10/353.

⁶⁶ Tässä artikkelissa ei käsitellä vieraan valtion lain sisällön selvittämiskynnystä tai asianosaisten selvitystaakan jakautumista. Näistä ks. esim. Koulu 2002 s. 375–393, Mikkola 2012a s. 875–890.

⁶⁷ Yleisesti notorisina seikkoina on pidetty esimerkiksi uhkapelin laillisuutta Monacossa. Koulu 2002 s. 377–378.

marin tiedossa, ei ole merkitystä. Tuomioistuimien ei saa vaatia asianosaisilta selvitystä lain sisällöstä myöskään, jos tuomioistuin tuntee lain sisällön tosiasiallisesti.⁶⁸ Selvitystä vieraan valtion laista ei tarvitse hankkia esimerkiksi tilanteessa, jossa vieraan valtion lain sisältö on aikaisemmassa ratkaisukäytännössä selvitetty. Tällainen tilanne aktualisoituu verrattain usein Helsingin hovioikeudessa, joka ylläpitää ratkaisutoimintaansa varten aikaisempiin ratkaisuihin ja niiden yhteydessä tehtyihin selvityksiin perustuvaa maakohtaista tietopankkia.⁶⁹ Edellytyksenä kuitenkin lienee, että tapauksen, johon tuomioistuin perustaa ratkaisunsa vieraan valtion lain sisällöstä, on uudehko.

Helsingin hovioikeuden käsittelemät eksekvatuuriasiat ovat hakemusasioita, joissa vastuu hakemuksen tueksi esitetystä selvityksestä on hakijalla oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 3 §:n 1 momentista ilmenevän pääsäännön mukaisesti. Käytännössä hovioikeus kuitenkin ohjaa hakijoita mahdollisuuksien mukaan varsin yksityiskohtaisesti siitä, mistä kysymyksistä selvitystä on hankittava, minkälaista selvitystä tarvitaan, mitä keinoja selvityksen hankkimiseen on olemassa ja kenen puoleen hakijat voivat asiassa kääntyä. Se, että hakijat toimivat usein ilman lainopillista asiamiestä, korostaa tuomioistuimen merkitystä hakijoiden ohjaamisessa.⁷⁰ Helsingin hovioikeudessa on pitkälti omaksuttu tuomioistuimen aktiivinen rooli selvityksen hankkimisessa, kuten oikeuskirjallisuudessa on yleisesti edellytetty.⁷¹ Hovioikeuden ohjaava ja aktiivinen rooli vieraan valtion lain sisällön selvittämisessä ei kuitenkaan muuta lähtökohtaa, jonka mukaan vastuu selvityksen hankkimisesta on hakijalla.⁷²

Hakijan lähtökohtaisesta selvitysvastuusta huolimatta ulkomaisen päätöksen tunnistamis- ja vahvistamisprosessissa ulkomaisen lain sisällöstä esitetyn selvityksen oikeellisuuden ja riittävyuden arviointi jää lopulta asiaa käsittelevän tuomioistuimen vastuulle. Tuomioistuimen on viime kädessä arvioitava onko asiassa saatu selvitys riittävää. Seuraavassa alaluvussa on pyritty esittelemään erilaisia käytössä olevia välineitä selvityksen hankkimiseksi vieraan valtion lain sisällöstä.

4.2 Selvityskeinot

Tuomioistuimella on käytössään vieraan valtion lain selvittämiseksi ensinnäkin kaksi virallista selvitystietä: Eurooppalainen yleissopimus ja ulkoasiainministeriön viral-

⁶⁸ Koulu 2002 s. 377–378.

⁶⁹ Koulun mukaan selvityksenä vieraan valtion laista voidaan esittää esimerkiksi suomalaista tai pohjoismaista oikeustapausta, jossa kyseistä lakia on sovellettu ja sen sisältö samalla selvitetty. Koulu 2002 s. 382.

⁷⁰ Tuomioistuin voi antaa prosessijohto-oikeutensa puitteissa tarkentavia ohjeita siitä, minkälaista selvitystä tarvitaan. Koulu 2002 s. 381.

⁷¹ Koulun mukaan vieraan valtion lain selvitysvastuuta on siirrettävä tuomioistuimelle, ja tuomioistuimen on hankittava tieto sitä varten luotuja kanavia käyttäen. Koulu 2002 s. 388. Koulun mukaan optimaalinen työnjako on selvitysvastuun jakaminen asianosaisten ja tuomioistuimen kesken, ja tuomioistuin voi käyttää viralliselvitystä asianosaisten esittämän selvityksen kontrollointiin. Koulu 2002 s. 379–380.

⁷² Lappalainen 2001 s. 137.

lisselvitys. Näiden keinojen käyttö Helsingin hovioikeudessa on ollut melko vähäistä. Eksekvatuuriasiat käsitellään kiireellisinä, jolloin ongelmaksi saattaa muodostua virallisten selvityskeinojen käsittelylle aiheuttama viivästys. Lisäksi virallista kautta saatavan selvityksen sisältö ja laatu eivät välttämättä vastaa tuomioistuimen tarpeita. Osasyynä virallisselvityksen käyttämättä jättämiselle voi lisäksi olla epä tietoisuus selvityskeinojen käytöstä ja niihin liittyvistä menettelytavoista. Joutuisan ja tarkoituksenmukaisen selvityksen takaamiseksi kyseeseen on näistä syistä usein tullut virallisten kanavien sijaan joko hakijoiden tai tuomioistuimen oma selvitystyö tai molemmat yhdessä. Virallisten kanavien kautta hankitun tiedon voidaan kuitenkin katsoa takaavan luotettavamman selvityksen vieraan valtion laista kuin epävirallisin keinoin hankitun tiedon.⁷³ Tähän nähden olisi tarkoituksenmukaista, että tarjolla olevia virallisia kanavia käytettäisiin mahdollisuuksien mukaan nykyistä enemmän.

4.2.1 Eurooppalainen yleissopimus 1968

Ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskeva eurooppalainen yleissopimus eli Lontoon vuoden 1968 konventio⁷⁴ tarjoaa tuomioistuimelle virallisen tiedonhankintakanavan vieraan valtion lain selvittämiseen. Euroopan neuvoston piirissä syntyneen yleissopimuksen sopimusvaltiot ovat sitoutuneet siihen, että niiden tuomioistuimet vastaavat ulkomaisten tuomioistuinten tiedusteluihin voimassa olevasta oikeudesta. Sopimuksen 1 (1) artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat antamaan toisilleen tietoja lainsäädännöstään ja käytännöstään siviili- ja kauppaoikeuden alalla sekä oikeusjärjestelmästään.⁷⁵ Yleissopimuksen mukainen tiedustelu oikeus on yksi kansainvälisen oikeusavun muoto.

Jotta vastauksen antava viranomainen pystyy antamaan yksilöidyn vastauksen, kyselyn on oltava täsmällinen, minkä vuoksi tiedustelun sisältö on määritetty yksityiskohtaisesti sopimuksen 4 artiklassa. Tiedustelussa on mainittava, mitä vireillä olevaa asiaa kysely koskee, ja määriteltävä mahdollisimman tarkasti asiat, joista lainsäädäntötietoja halutaan. Tiedustelussa on lisäksi oltava tarpeelliset tosiseikastoja koskevat tiedot, jotta tiedustelu on ymmärrettävissä ja jotta vastaus voi olla oikea ja täsmällinen. Tiedusteluun voidaan tarvittaessa liittää jäljennöksiä asiakirjoista kysymyksen selvittämiseksi. Tiedustelusta on lisäksi ilmentävä tiedustelun tehnyt oikeusviranomainen. Kysely voidaan toimittaa vastaanottavan valtion asianomaiselle viranomaiselle keskusviranomaisjärjestelmän välityksellä. Suomessa vastaanottavana ja välittävänä keskusviranomaisena toimii oikeusministeriö, jossa lakitiedusteluista vastaa sen kansainvälinen

⁷³ Koulun mukaan virallisselvityksen käyttämistä voidaan perustella parhaan todistusaineiston periaatteella ja prosessitaloudella. Tuomioistuimen tulee aina pyrkiä luotettavamman todistuskeinon käyttämiseen. Koulun 2002 s. 379.

⁷⁴ SopS 58/1990. Sopimus on saatettu Suomessa voimaan asetuksella ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen ja sen lisäpöytäkirjan voimaansaattamisesta 894/90.

⁷⁵ Koulun 1999 s. 165, Koulun 2002 s. 378.

yksikkö.⁷⁶ Oikeusministeriö välittää kyselyn tietoja antavan sopimusvaltion vastaanot-
tavalle viranomaiselle, joka siirtää oikeusapupyynnön edelleen maansa asianomaiselle
viranomaiselle.⁷⁷

Vastaanottava viranomainen on pääsääntöisesti velvollinen ryhtymään tiedustelun edel-
lyttämiin toimiin. Vastauksen tarkoituksena on antaa tietoja objektiivisella ja puolueet-
tomalla tavalla. Vastauksen tulee tapauksesta riippuen sisältää asiaan kuuluvat lakitekstit
ja tuomioistuimen tai muun viranomaisen päätökset. Vastaukseen voidaan tarpeellisissa
määrin, jotta kysyvä tuomioistuin saisi asianmukaista tietoa, liittää muita asiakirjoja,
kuten otteita oikeusopillisista teoksista ja lakien esitöistä. Vastaukseen voidaan myös
liittää selittäviä huomautuksia.⁷⁸ Vastaus on annettava mahdollisimman nopeasti. Jos
vastauksen laatiminen vaatii pitkän ajan, vastaanottavan viranomaisen on ilmoitettava
siitä tiedustelun tehneelle viranomaiselle ja mikäli mahdollista, ilmoitettava todennä-
köinen päivämäärä, jolloin vastaus toimitetaan.⁷⁹ Tiedusteluun annettu vastaus ei saa
pääsääntöisesti edellyttää kulujen tai kustannusten suorittamista.⁸⁰ Vastauksessa annetut
tiedot eivät luonnollisesti sido tiedustelun tehnyttä oikeusviranomaista.⁸¹

Sopimukseen on liittynyt vuoteen 2013 mennessä 43 valtiota. Sopimukseen liittyneiden
valtioiden joukossa on eurooppalaisten valtioiden lisäksi muita, myös Euroopan
ulkopuolisia valtioita.⁸²

4.2.2 Ulkoasiainministeriön viralliselvitys

Tuomioistuin voi tehdä lisäksi oikeusapupyynnön vieraan valtion lain selvittämiseksi
niin sanottua diplomaattista tietä ulkoasiainministeriön välityksellä. Tiedusteluun vas-
tataan yleensä siten, että tiedustelu välitetään Suomen edustustoon kyseisessä maassa,
ja edustuston kirjallinen vastaus toimitetaan edelleen kyselyn tehneelle.⁸³ Hovioikeus

⁷⁶ Voimaannanoasetuksen 2 §.

⁷⁷ Ks. Koulu 1999 s. 166.

⁷⁸ Art. 7, 10, 11. Koulun mukaan vastaukselta edellytetään korkeinta eli oikeusjärjestelmän tasoa, vaikka-
kaan vastauksen vähimmäistasoa ei ole asetettu näin korkealla. Koulun mukaan vastauksen tulisi sisäl-
tää myös harkinnanvaraista tietoa, jotta tuomioistuin saa kokonaiskuvan vieraan valtion lain sisällöstä.
Koulu 1999 s. 166–167.

⁷⁹ Art. 12.

⁸⁰ Art. 15. Mahdollisista 6 artiklan 3 kappaleesta tarkoitetuista kuluista vastaa tiedustelun tehnyt valtio.

⁸¹ Art. 8.

⁸² Euroopan neuvoston internetsivuille on koottu luettelo sopimukseen liittyneistä valtioista: [http://con-
ventions.coe.int](http://conventions.coe.int) (vierailupäivä 17.1.2013). Koulun mukaan Suomessa kyselyitä on tehty vain vähäinen
määrä, eikä yleissopimus käytännössä ole täyttänyt sille asetettuja odotuksia. Tiedusteluiden ja vas-
tausten taso on vaihdellut. Kyselyjärjestelmä näyttää kuitenkin Koulun mukaan toimivan kohtuullisesti
rutiinityyppisissä jutuissa. Myönteisenä puolena on järjestelmän maksuttomuus ja kohtalainen nopeus,
vastaus on tullut 6–8 viikossa. Koulu 1999 s. 167–169.

⁸³ Edustuston antamasta virka-apusta ulkoasiainhallintolain 13 §, jonka mukaan edustusto voi antaa muil-
le viranomaisille virka-apua, jos se on perusteltua ottaen huomioon edustuston tehtävät, käytettävissä
olevat voimavarat ja mahdollisuudet virka-avun antamiseen sekä paikalliset olosuhteet, tai sen mukaan
kuin virka-avun antamisesta erikseen säädetään. Ks. myös Koulu 2002 s. 378.

on toisinaan käyttänyt mahdollisuutta virallisselvityksen saamiseen ulkoasiainministeriöltä.⁸⁴ Tavanomaisempaa on kuitenkin, että hakijat toimittavat hovioikeudelle edustustolta saamiaan selvityksiä vieraan valtion lain sisällöstä. Tämä onkin, mikäli mahdollista, tarkoituksenmukainen menettelytapa. Hakijat saattavat usein oleskella asianomaisessa valtiossa ja heillä on asianomaiseen valtioon usein luonnollinen yhteys. Tällöin selvityksen saaminen voi myös olla virallisteitse hankittua selvitystä nopeammin saatavissa.

Edustustojen selvitysten taso vaihtelee, ja toisinaan selvitys saattaa sisältää ainoastaan otteita asianomaisen valtion lainsäädännöstä. Lähtökohtaisesti selvitysten tasoa on kuitenkin pidetty riittävänä, kun pidetään mielessä hovioikeuden vieraan valtion päätöksen oikeellisuutta kontrolloiva funktio eksekvatuuriasioissa.

4.2.3 Siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellinen verkosto

Apukeinin Euroopan unionin jäsenvaltioiden lain sisällön selvittämiseen tarjoaa myös siviili- ja kauppaoikeuden alan Euroopan oikeudellinen verkosto.⁸⁵ Helsingin hovioikeus voi joutua selvittämään toisen jäsenvaltion lain sisältöä esimerkiksi tilanteissa, joissa päätös on annettu ennen Euroopan unionin jäseneksi liittymistä. Nämä tilanteet ovat käytännössä harvinaisia, joten asia jää tässä artikkelissa maininnan varaan.

4.2.4 Adoptiolautakunnan selvitys vieraan valtion laista

Kansainvälisiä adoptioita koskevissa eksekvatuuriasioissa käytännössä tärkein kanava vieraan valtion lain sisällön selvittämiseksi adoptioasioissa on ollut adoptiolautakunta.⁸⁶ Hovioikeuden on pyydettävä adoptiolautakunnalta selvitys vieraan valtion lain sisällöstä, jos vieraan valtion lailla on merkitystä asian ratkaisemiselle, eikä tuomioistuinin tunne vieraan valtio lakia eikä asiaan osallinen esitä siitä selvitystä.⁸⁷ Adop-

⁸⁴ Ks. Palojärvi ja Martikainen 1993 s. 42. Näin esimerkiksi isyyden vahvistamista koskevassa asiassa H 13/1327.

⁸⁵ Verkosto on joustava ja epämuodollinen yhteydenpitorakenne, jonka tarkoituksena on helpottaa oikeudellista yhteistyötä jäsenvaltioiden välillä. Keskeinen asema verkostossa on yhteyspisteillä, jotka avustavat mm. paikallisia oikeusviranomaisia ja muita verkoston jäseniä vastaamalla näiden esittämiin kysymyksiin, jotka koskevat EU:n säädöksiä, yhteistyömenettelyjä ja muiden jäsenvaltioiden lainsäädäntöä. Verkosto myös pitää yllä kansalaisille tarkoitettua verkkosivustoa, jonne on koottu tietoa EU:n ja sen jäsenvaltioiden lainsäädännöstä sekä kansainvälisestä lainsäädännöstä siviili- ja kauppaoikeuden alalta, ks. http://ec.europa.eu/civiljustice/index_fi.htm. Ks. tarkemmin European e-justice portaalista <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=fi&init=true> (vierailupäivä 10.2.2013).

⁸⁶ Entinen Suomen kansainvälisten lapsiksiottamisasioiden lautakunta. Näin on edelleen, vaikka hovioikeuden käsittelemien kansainvälisten adoptioiden määrä vähentyy uuden adoptiolain myötä voimakkaasti. Adoptiolautakunnasta ks. tarkemmin <http://www.valvira.fi/luvut/adoptio/adoptiolautakunta> (vierailupäivä 2.5.2013).

⁸⁷ Adoptiolain 78 §, valtioneuvoston adoptioista annetun asetuksen 202/2012 14 § 8-kohta, HE 47/2011 vp. s. 78. Näin myös lapsiksiottamisesta annetun lain esitöissä, joissa on todettu, että OK 17 luvun 3 §:n mukainen menettely ei ole riittävä adoptioasioissa, joissa julkinen intressi on suuri. HE 107/1984 vp. s. 27.

tiolautakunnan kansainvälisten asioiden jaoston tehtävänä on tarkoituksenmukaisessa laajuudessaan koota ja ylläpitää tietoja adoptiota ja kansainvälistä adoptiopalvelua koskevasta vieraiden valtioiden lainsäädännöstä ja käytännöstä sekä pyynnöstä antaa siitä tietoja viranomaisille.⁸⁸

Adoptiolautakunnan rooli ei sinänsä muuta edellä mainittuja periaatteita tai hakijan ja tuomioistuimen asemaa selvityksen hankkimisessa. Käytännössä eri selvitysmekanismien käyttö samassa asiassa on tavanomaista ja erityisesti tilanteissa, joissa vieraan valtion lain selvittäminen on erityisen monimutkaista, selvitystä ovat pyrkineet hankkimaan samanaikaisesti sekä hakijat, adoptiolautakunta että hovioikeus.

Vieraan valtion lainsäädännön selvittämistä, selvitysvastuun jakautumista ja mekanismeja kuvastaa havainnollisella tavalla Helsingin hovioikeuden ratkaisu, jonka yhteydessä kansainvälinen lapseksiottamislautakunta oli pyytänyt virka-apua ulkoasiainministeriöltä.

Asiassa H 06/821 lapseksiottamisasioiden lautakunnan ulkoasiainministeriön oikeudelliselta osastolta saaman selvityksen mukaan adoptio ei vaikuttanut olevan mahdollinen Bangladeshissä sitä koskevan valtiollisen lainsäädännön puuttumisen vuoksi tai koska Bangladeshin valtio ei sitä tunnustanut. Hakija oli antanut asiassa oman lausuntonsa lautakunnan lausunnon johdosta. Hovioikeus hylkäsi hakemuksen, koska lautakunnan lausunnon mukaan lapsen adoptioiminen ei ollut Bangladeshissä mahdollista asiaa koskevan valtiollisen lainsäädännön puuttumisen vuoksi ja koska Bangladeshin valtio ei tunnusta adoptiota *eikä hovioikeudelle ollut esitetty selvitystä* siitä, että Bangladeshin lainsäädännön mukaan adoptiosta voitaisiin pätevästi sopia.⁸⁹

4.2.5 Muut selvityskkeinot

Kuten edellä on todettu, hakemuksen tueksi vaadittavien selvitysten toimittaminen on hovioikeuden käsittelemissä hakemusasioissa lähtökohtaisesti hakijoiden vastuulla. Asian käsittelyn viivästyksen välttämiseksi onkin hakijoiden edun mukaista pyrkiä mahdollisimman kattavan selvityksen toimittamiseen jo hakemuksen vireillepanovaiheessa. Edustustoista hankittujen selvitysten lisäksi tavanomaisia ovat hakijoiden toimittamat epäviralliset, esimerkiksi paikallisen asianajajan laatimat selvitykset vieraan valtion lainsäädännöstä⁹⁰.

Esimerkiksi isyyden vahvistamista sijaissynnytystilanteessa koskeneessa asiassa H 12/1731 hakemuksen liitteenä toimitettiin muun ohella suomalaisen asianajotoimiston Venäjän toiminnoista vastaavan suomalaisen asianajajan ja osakkaan laatima lausunto sijaissynnytyksestä Venäjällä. Hakemuksen liitteenä oli lisäksi venäläisen asiantuntijan lausunto siitä, että kyseessä ollut syntymätodistus oli Venäjän lainsäädännön mukaan asiakirja, jolla vahvistetaan lapsen isyys.

⁸⁸ Valtioneuvoston adoptioista annetun asetuksen 202/2012 14 § 1-kohta, HE 107/1984 vp. s. 27.

⁸⁹ Kursivointi kirjoittajan.

⁹⁰ Näin esim. asiassa H 10/350 ja H 10/350.

Edellä mainituissa tilanteissa korostuu tuomioistuimen velvollisuus kontrolloida asianosaisten toimittaman selvityksen oikeellisuutta. Tuomioistuimen on huomioitava selvityksen riittävyttä arvioitaessa lisäksi kulloisenkin oikeuskulttuurin erityispiirteet ja selvitysten asema asianomaisessa oikeusjärjestelmässä.⁹¹

Virallisten selvityskanavien lisäksi hovioikeus saattaa toisinaan käyttää apunaan muitakin keinoja. Useimmiten kattavin tieto vieraasta oikeuskulttuurista on saatavissa ulkomaisista perusoppikirjoista tai arvovaltaisista yleisesityksistä⁹². Myös lakien esitöistä voi saada ajantasaista tietoa muiden maiden lainsäädännön tilasta.⁹³ Toisinaan esimerkiksi asianomaisen valtion viranomaisen internetsivuilta saattaa olla saatavissa tarvittava tieto asianosaisten toimittaman selvityksen varmistamiseksi. Lisäksi kansainvälisten järjestöjen, kuten Yhdistyneiden kansakuntien, internet-sivuilla on ajantasaisia selvityksiä valtioiden lainsäädännöstä. Tässä yhteydessä on kuitenkin korostettava, että internet-lähteitä käytettäessä on syytä noudattaa erityistä varovaisuutta.

Selvitysvastuun jakautumista ja vieraan valtion lain selvittämistä eksekvatuuriasioissa kuvastaa havainnollisesti isyyden tunnustamista koskeva Helsingin hovioikeuden tuore ratkaisu. Asiassa H 13/1327 oli kysymys isyyden tunnustamisesta sijaisnnytystilanteissa, jossa hakija esitti hakemuksensa tueksi asianajajien selvityksiä vanhempien oikeuden määräytymisestä sijaisnnytystilanteissa Intiassa. Tämän lisäksi hovioikeus selvitti Intian lainsäädäntöä käytössään olleesta eri valtioiden lainsäädäntöä koskevasta, jatkuvatäydenteisestä kokoelmateoksesta⁹⁴, minkä lisäksi hovioikeudella oli käytössään ulkoasianministeriön hovioikeudelle toimittama Intian Helsingin suurlähetystön antama lausunto vanhemmuuden määräytymisestä Intiassa sijaisnnytystilanteissa.

4.3 Asianosaisten kuuleminen vieraan valtion lain sisältöä koskevasta selvityksestä

Eksekvatuuriasioissa myös mahdollisen notorisen tiedon alue on otettava asianosaisten kanssa keskusteluun, jotta yllättäviltä ratkaisuilta vältytään.⁹⁵ Asianosaiselle on varattava tilaisuus lausua tuomioistuimella olevista asian ratkaisuun vaikuttavista seikoista, olivat ne notorisia, tuomioistuimella tosiasiallisesti olevia, seurausta virallisesta selvityksestä tai tuomioistuimen omasta selvittelytyöstä. Näin hovioikeus onkin menettänyt esimerkiksi Filippiineillä annetun isyyspäätöksen vahvistamista koskeneen asian yhteydessä.

⁹¹ Tästä ja asianosaisten selvitysvastuusta enemmän esim. Koulu 2002 s. 381–383, ks. myös Koulu 1999 s. 162–164.

⁹² Koulu 2002 s. 382.

⁹³ Esim. isyyslain esitöissä on käsitelty kootusti eri maiden isyyttä koskevaa lainsäädäntöä, ks. HE 104/1009 vp. s. 11. Myös oikeusministeriön isyyden määräytymisestä tekemässä kansainvälisessä vertailussa (OM 5/2013), on kootusti kuvaukset 15 eri Euroopan maan isyyslainsäädännöstä.

⁹⁴ Bergmann – Ferid – Henrich: Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht

⁹⁵ Ks. tästä Koulu 2002 s. 377–378.

Asiassa H 12/2605 hovioikeus oli selvittänyt Filippiinien isyyden määräytymistä koskevaa lainsäädäntöä, minkä johdosta hakija oli toimittanut oman selvityksensä, ja esittänyt, että Filippiinien lainsäädäntö oli isyyttä, avioliittoa ja perhettä koskevilta osin vanhentunutta ja näiltä osin oikeuskäytäntö oli syrjäyttänyt lainsäädännön. Koska hovioikeuden selvitys lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä Filippiineillä ei vastannut hakijan esittämää, eikä hakija esittänyt väitteensä tueksi riittävää selvitystä, hovioikeus hylkäsi hakemuksen.

Toisaalta hakemusasioissa, joissa ei ole vastapuolta ja joissa hovioikeus päätyy hakemuksen hyväksyvään ratkaisuun, voitaneen ajatella, että oikeussuojan tarvetta ja siten tarvetta kuulemiseen ei ole.

5. Kieltäytymisperusteet

5.1 Yleistä

Tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta voidaan kieltäytyä tietyin perustein. Kieltäytymisperuste on käsillä, jos tietyt laissa asetetut sisällölliset ja prosessuaaliset edellytykset eivät täyty. Eksekvatuurista kieltäytymisperusteet on säädelty erikseen kussakin laissa ja systematiikka eroaa eri laeissa toisistaan huomattavasti.⁹⁶ Normisystematiikan eroista huolimatta kieltäytymisperusteet ovat kuitenkin samansuuntaisia eri laeissa ja yleistäen voidaan todeta, että vahvistamisesta voidaan yleensä kieltäytyä, jos täytäntöönpanolla katsottaisiin olevan laissa ja sen pohjana mahdollisesti olevassa sopimuksessa tarkemmin määriteltyjä kielteisiä vaikutuksia.⁹⁷

Osa eksekvatuurin edellytyksistä ovat ehdottomia. Tuomioistuimella on velvollisuus evätä eksekvatuuri, kun tietyt lain tarkoittamat tunnustamisen ja täytäntöönpanon edellytykset eivät täyty.⁹⁸ Toisaalta osa kieltäytymisperusteista on harkinnanvaraisia, eikä eksekvatuurista välttämättä ole velvollisuutta kieltäytyä. Kieltäytymisperusteet voidaan jakaa prosessuaalisiin ja aineellisiin. Edellä jo mainittujen liittymään ja täytäntöönpanokelpoisuuteen liittyvien perusteiden lisäksi edellytetään, että pois jääneellä vastapuolella on ollut tosiasiallinen mahdollisuus osallistua oikeudenkäyntiin. Aineellisina kieltäytymisperusteina voidaan pitää sitä, ettei tunnustettava ratkaisu ole ristiriidassa samaa asiaa koskevan, tunnustamisvaltiossa tai kolmannessa maassa annetun ratkaisun kanssa. Tunnustamisen estää myös kotimaisen oikeudenkäynnin viereillölovaikutus. Yleisenä, sekä prosessuaalisia että aineellisia edellytyksiä sisältävänä sääntönä on niin sanottu *ordre public* eli sääntö siitä, että ratkaisu ei saa olla vastoin tunnustamisvaltion oikeusjärjestyksen perusteita.

⁹⁶ AdoptioL 76 §, AL 139 § 2, LHL 15 §, 16 §, 27 §, 29b §, LHA 3 §, ULElatL 7§, IsyysL 51 § 2.

⁹⁷ Gottberg 2011 s. 202. Helin 2013 s. 93–97.

⁹⁸ Esimerkiksi LHL 28 §:n sisältyvä vastapuolen läsnäoloa koskeva vaatimus.

Kieltäytymisperusteiden käsilläolo tulee yleensä ilmi kuultavan vastauksen tai viranomaisen lausunnon perusteella. Hovioikeus voi myös viran puolesta ottaa kieltäytymisperusteen olemassaolon tutkittavaksi.⁹⁹ Vaikka kieltäytymisperuste olisi käsillä, jää tuomioistuimen harkintaan, kuinka asia on lapsen edun näkökulmasta ratkaistava. Kieltäytymistä harkittaessa lähtökohtana on pidettävä vieraassa valtiossa annetun ratkaisun kunnioittamista.¹⁰⁰

Seuraavaksi käsitellään hovioikeuskäytännössä useimmiten esiintyneitä kieltäytymisperusteita eli vastapuolen osallistumista oikeudenkäyntiin ja *ordre public* -periaatetta.

5.2 Vastapuolen läsnäolo oikeudenkäynnissä

Vieraassa valtiossa annettua päätöstä ei yleensä tunnusteta Suomessa, jos päätös on annettu pois jäänyttä osapuolta vastaan eikä haastehakemusta tai vastaavaa asiakirjaa ole annettu tiedoksi pois jääneelle niin hyvissä ajoin ja sillä tavoin, että hän olisi voinut valmistautua vastaamaan asiassa.¹⁰¹ Tätä kieltäytymisperustetta pidetään ehdottomana. Tilanteissa, joissa hovioikeus on hylännyt eksekvatuuria koskevan hakemuksen, on yleisimmin viitattu juuri tähän perusteeseen.

Asiassa H 10/2817 mies, joka oli Suomen kansalainen ja asui Suomessa, haki Bangladeshissa myönnetyn avioeron vahvistamista. Hakemuksessa esitetyn todistuksen mukaan mies oli sharia-lain mukaisesti ilmoittanut todistajan läsnäollessa eroavansa vaimostaan, joka oli Bangladeshin kansalainen, julistamalla kolme kertaa *talaq*. Todistuksesta ei käynyt ilmi, että vaimoa olisi kuultu ennen avioeron myöntämistä, minkä vuoksi hovioikeus varasi Suomessa asuvalle vaimolle tilaisuuden lausua hakemuksesta. Vaimo vastusti hakemusta antamassaan lausunnossa muun muassa sillä perusteella, että myönnetty avioero oli olennaisesti Suomen oikeusjärjestyksen vastainen, koska häntä ei ollut kuultu asiassa. Lausunnon mukaan avioero oli vireillä Helsingin käräjäoikeudessa. Koska todistuksesta ei käynyt ilmi, että vaimoa olisi kuultu asiassa ja vaimo oli itse ilmoittanut, ettei häntä ollut kuultu, hovioikeus katsoi, ettei asiassa ollut noudatettu kuulemisperiaatetta. Myönnettyä avioeroa oli pidettävä olennaisesti Suomen oikeusjärjestyksen vastaisena eikä sitä voitu vahvistaa Suomessa.¹⁰²

Vaatus virheettömästä tiedoksiantamisesta korostuu, kun vastapuoli on jäänyt pois oikeudenkäynnistä. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti edellyttää vastapuolelle

⁹⁹ Ks. adoptioiden osalta HE 47/2011 vp. s. 77.

¹⁰⁰ Helin-Linna-Rintala 1997 s. 316.

¹⁰¹ Avioliittolakia lukuun ottamatta vastaava normi löytyy mainituista kieltäytymisperusteiden luettelosta. On huomattava, ettei normi ole aukoton. Edellystä ei sovelleta, jos vastapuoli oli salannut olinpaikkansa toiselta osapuolelta. Tällöin tiedoksianto voitaisiin toimittaa sijaistiedoksiantona. Ks. HE 60/1993 vp. s. 33.

¹⁰² Mikkola on arvioinut, että ulkomaisen *talaqin* on tullut Ranskan oikeuskäytännössä täyttää tietyt prosessuaaliset edellytykset. Erityisesti erotun vaimon on täytyntä tulla avioerossa kuulluksi. *Talaq*-avioerosta ehdottomuusperiaatteen kannalta tarkemmin ks. Mikkola 2007 s. 173–179.

annettua, muodollisesti asianmukaista ja riittävän aikaista tiedoksiantoa.¹⁰³ Haastehakemuksen ja muiden asiakirjojen tiedoksianto oikeudenkäynnin vastapuolelle on selvitettävissä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Kun vastapuoli ei ole ollut läsnä oikeudenkäynnissä, hakijan on liitettävä tiedoksiantoon liittyvä aineisto hakemukseen kieltäytymisperusteen olemassaolon selvittämiseksi.¹⁰⁴

Suomessa noudatettavan kansainvälisen prosessioikeuden periaatteen mukaisesti tiedoksianto on katsottava pätevästi toimitetuksi vieraassa valtiossa, jos se on suoritettu kansainvälisesti sitovan sopimuksen muotomääräyksiä noudattaen tai kyseisen valtion lain mukaisesti ja jos se ei ole ristiriidassa Suomen oikeusjärjestelmän perusperiaatteiden kanssa.¹⁰⁵ Käytännössä tiedoksiantotapaa arvioidaan asiassa esitetyn asiakirjaselvityksen valossa.¹⁰⁶ Kuulutuksella annettu tiedoksianto voidaan joissakin tapauksissa hyväksyä. Kohtuullisena valmistautumisaikana oikeudenkäyntiin on pidetty vähintään paria viikkoa, joskin eräänlaisena peukalosääntönä voitaneen pitää kuukauden valmistautumisaikaa.¹⁰⁷

Asiassa H10/750 isyyden vahvistamisen tunnustamista koskevassa asiassa isä oli väittänyt, ettei ollut saanut oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä, koska asia oli ratkaistu hänen poissa ollessaan. Hovioikeus totesi, että asiakirjoista ilmenevällä tavalla isä oli viimeistään joulukuussa 2007 saanut tiedon 30.6.2008 pidetystä oikeudenkäynnistä, jossa asia oli myös ratkaistu. Hovioikeus katsoi tiedon annetun riittävän ajoissa ja vahvisti isyyden tunnustamista koskevan ratkaisun.

Asiassa H08/1910 täytäntöönpantavaksi pyydetystä elatusapua koskevasta päätöksestä kävi ilmi, että asia oli ratkaistu 11.12.2007. Elatusvelvollinen ei ollut ollut oikeuden istunnossa läsnä henkilökohtaisesti tai asiamiehen edustamana. Päätökseen sai hakea muutosta kymmenen päivän ajan. Hakemuksen liitteenä olevasta selvityksestä kävi ilmi, että oikeudenkäyntiä koskevat asiakirjat (haaste ja kutsu) oli annettu Suomessa tiedoksi elatusvelvolliselle 20.11.2007 ja päätös 17.12.2007. Asianosaisten lausumista ilmeni, että asiaa oli käsitelty valmisteluistunnossa 22.11.2007 ja pääkäsitelyssä ilmeisesti 11.12.2007. Hovioikeus katsoi, ettei elatusvelvollisella ollut ollut ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 7 §:n 3 momentin edellyttämällä tavalla olosuhteisiin nähden riittävästi aikaa vastata asiassa ja hylkäsi hakemuksen.

Asiassa H08/1337 hakemus elatusapupäätöksen tunnustamisesta hylättiin, koska hakija ei ollut selvittänyt, että elatusavun vahvistamista koskeva hakemus olisi annettu elatusvelvolliselle tiedoksi Venäjän lain mukaisesti tai että elatusvelvollisella olisi ollut UlkomElatL:n 7 § 3 momentin edellyttämällä tavalla olosuhteisiin nähden riittävästi aikaa vastata asiassa.

¹⁰³ Koulu 2003 s. 219.

¹⁰⁴ Asianosaisen läsnäolo on yleensä ollut luettavissa päätösasiakirjasta, mutta milloin tällaista mainintaa ei ole, on hovioikeus pyytännyt hakijaa täydentämään hakemusta tältä osin.

¹⁰⁵ Esimerkiksi Euroopan unionin jäsenvaltioiden ulkopuolella noudatetaan vuoden 1965 Haagin sopimusta. Jos tuomioistuinnmaa ei ole ko. sopimuksen jäsenvaltio, määräytyy tiedoksiannon tapa *lex fori* perusteella. Ks. Koulu 2003 s. 219.

¹⁰⁶ Esimerkiksi Haagissa 15.11.1965 tehdyn yleissopimuksen 1 ja 10 artiklojen nojalla.

¹⁰⁷ Koulu 2003 s. 219.

Asiassa H08/1910 venäläistä päätöstä ei tunnustettu, koska isällä ei ollut ollut riittävästi aikaa valmistautua oikeudenkäyntiin. Asiassa H10/1127 elatusvelvollinen vastusti päätöksen tunnustamista, koska hän ei ollut ollut läsnä oikeudenkäynnissä. Hakemus hyväksyttiin.

Asiassa H07/2587 täytäntöön pantavaksi pyydetystä elatusapupäätöksestä kävi ilmi, että elatusapuhakemus oli annettu tiedoksi julkisella tiedoksiannolla, koska elatusvelvollisen olinpaikka oli tuntematon. Elatusvelvollinen ei ollut vastustanut hakemusta ja asia oli ratkaistu kirjallisessa menettelyssä. Asiassa ei ollut selvitetty, että julkisesti tiedoksi annettu elatusapuhakemus olisi tosiasiallisesti tullut elatusvelvollisen tietoon ja että hänellä näin ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 7 §:n edellyttämällä tavalla olisi ollut olosuhteisiin nähden riittävästi aikaa vastata asiassa. Sen vuoksi päätöstä ei voitu määrätä täytäntöön pantavaksi Suomessa ja hakemus hylättiin. Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden ratkaisua tältä osin.

5.3 Ordre public

5.3.1 Yleistä

Ordre public- eli ehdottomuusperiaate muodostaa viimesijaisen keinon oikeusjärjestyksen perusteita loukkaavan ulkomaisen normiston torjumiseksi.¹⁰⁸ Periaatteen tarkoituksena on turvata se, ettei vahvistettava päätös poikkea räikeästi arvolähtökohdista, joille Suomen oikeusjärjestys perustuu. Vieraassa valtiossa annettu ratkaisu ei kuitenkaan ole ehdottomuusperiaatteen nojalla torjuttavissa yksin sen vuoksi, että ulkomainen ratkaisu on eri sisältöinen kuin, miksi se kotimaista normistoa soveltaen olisi muodostunut. Jos näin olisi, kansainvälinen yksityisoikeus ja täytäntöönpanosopimukset jäisivät vaille merkitystä. Ehdottomuusperiaatteen kannalta merkitystä on tosiasiallisella tuloksella, johon vieraan valtion antaman ratkaisun tunnustaminen kussakin yksittäistapauksessa johtaisi; kysymys siitä, onko päätös tällä perusteella jätettävä tunnustamatta, tulee ratkaista yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, mihin päätöksen tunnustamatta jättäminen johtaisi.¹⁰⁹ Jollei tulos ole Suomen oikeusjärjestyksen perusarvojen vastainen, pelkääntään se seikka, että vieraan valtion lain säännös johtaa Suomen laista huomattavastikin poikkeavaan tulokseen, ei oikeuta säännöksen huomiotta jättämiseen.¹¹⁰

¹⁰⁸ Ks. Klami–Kuisma 2000 s. 80, Mattila 1998a s. 386.

¹⁰⁹ HE 104/2009 vp. s. 21, HE 247/1982 vp. s.10, Gottberg 1992 s. 22, ks. *ordre public* -periaatteesta myös esim. Mikkola 2012 s. 18–20, Esko 2001 s. 668, Klami–Kuisma 2000 s. 81.

¹¹⁰ HE 104/2009 vp. s. 21. Vieraan valtion lain säännöstä ei ole lupa syrjäyttää vain sillä perusteella, että säännös näyttäisi meidän oikeusjärjestyksemme kannalta oudolta ja lapsen etua vaarantavalta, jos tuon säännöksen soveltaminen esillä olevassa tapauksessa ei näyttäisi poikkeavan siitä lopputuloksesta, johon Suomen oikeusjärjestyksenkin pohjalta olisi päädyttävä. HE 60/1993 vp. s. 25–46, HE 218/2008 vp. s. 36.

Ordre public -periaatteen on katsottu olevan yleisten oppien nojalla voimassa ilman kirjoitetun normin tukea, mutta se sisältyy yleensä myös kirjoitettuna kansainvälisyksityisoikeudellisiin normistoihin.¹¹¹ Kansainvälistä adoptiota, elatusapua, huolto- ja tapaamisoikeutta ja isyyden vahvistamista koskevissa erityislaeissa on kussakin oma ehdottomuusperiaatetta koskeva säännöksensä, jonka mukaan vieraassa valtiossa annettua päätöstä ei tunnusteta tai panna täytäntöön, jos päätös on tai säännöksen soveltaminen olisi vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.¹¹²

Ordre public -torjunta edellyttää oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden pohjalta torjuttavaa ratkaisua. Tällaisina peruseriaatteina ovat muun muassa perustavaa laatua olevat moraali- ja tasa-arvokysymykset, yksiavioisuus, lapsen edun lähtökohta lasta koskevissa ratkaisuisa, rotudiskriminaatiokiello ja prosessuaalinen vastapuolen kuulemisen periaate. Erityisesti on otettava huomioon perus- ja ihmisoikeudet.¹¹³

Vakiintuneina pidettävien kansainvälisen yksityisoikeuden periaatteiden mukaan ehdottomuusperiaatteen ilmaisevia säännöksiä on tulkittava suppeasti, ja ulkomaisten ratkaisujen tunnustamista ja täytäntöönpanoa seuraavien kohtuuttomuuksien välttämiseksi on löydettävä ensisijaisesti muita keinoja.¹¹⁴ Seuraavassa alaluvussa ordre public -periaatetta tarkastellaan Helsingin hovioikeuden oikeuskäytännön valossa.

5.3.2 Lapsen etu ratkaisuperusteena

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen¹¹⁵ mukaan kaikissa tuomioistuinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.¹¹⁶ Lapsen etu on mainittu myös Haagin vuoden 1996 yleissopimuksen 23 artiklassa, jonka mukaan kieltäytymisperusteena on se, että tunnustaminen on selvästi, ottaen huomioon lapsen etu, vastoin sen jäsenvaltion oikeusjärjestyksen perusteita, jossa tunnustamista pyydetään. Myös uuden adoptiolain ja lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain ehdottomuusperiaatetta koskevissa säännöksissä on korostettu lapsen edun merkitystä ordre public -arvioinnissa.¹¹⁷ Lapsen etu ratkaisuperusteena korostuu myös Helsingin hovioikeuden ratkaisukäytännössä.¹¹⁸

¹¹¹ HE 44/2001 vp. s. 41, Gottberg 1992 s. 22.

¹¹² AdoptioL 76 §, AL 139 § 2 mom., IsyysL 51 § 2 mom. 5-kohta, LHL 27 § 1 mom. 1-kohta, 29 b § 1 mom., UIElatL 7 § 1 mom. 1-kohta.

¹¹³ HE 1984/107 vp. s. 26, Gottberg 1992 s. 22, Mikkola 2009 s. 228–232, Klami–Kuisma 2000 s. 82.

¹¹⁴ HE 104/2009 vp. s. 21, Mikkola 2012 s. 153. Tästä tarkemmin jaksossa 5.3.5.

¹¹⁵ SopS 60/1991.

¹¹⁶ Art. 3 ja 21.

¹¹⁷ AdoptioL 76 §:n mukaan Helsingin hovioikeuden ei tule vahvistaa adoptiota tai sen purkamista 71, 74 tai 75 §:n nojalla päteväksi, jos tämä ottaen erityisesti huomioon lapsen etu johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Ks. myös HE 47/2011 vp. s. 77. LHL 29 b § 1 momentin mukaan vieraan valtion lain säännös, jota olisi tämän luvun säännösten mukaan sovellettava, on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi lapsen etu huomioon ottaen ilmeisesti Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Lapsen edusta ks. Nieminen 2004 s. 591–621.

¹¹⁸ Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 1978 II 80 arvioinut lapsen edun toteutumista ja todennut, että lasten siirtäminen pakkokeinoin silloisesta ympäristöstään ulkomaille olisi haitannut heidän kehitystään, ihmissuhteitaan ja viihtyvyyttään ja siten ollut vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.

Ordre public -arviointia, kuten myös hovioikeuden aineellisten edellytysten tutkimisvallan kapeutta, kuvastaa havainnollisella tavalla seuraava vieraassa valtiossa annetun adoptiopäätöksen vahvistamista koskeva kattavasti perusteltu ratkaisu, joka koski niin sanottua sukulaisadoptiota.

Asiassa H 09/3410 adoptiolapsi oli 14-vuotias adoptionhakijan veljenpoika, joka asui Turkissa biologisen perheensä luona. Adoptionhakija oli Suomesta käsin huolehtinut lapsen ylläpidosta, ja he olivat tavanneet toisiaan kesäisin Turkissa. Lapsi ei ollut koskaan käynyt Suomessa. Asiakirjoista ilmenee, että ennen adoption vahvistamista Turkissa paikallinen terveyslautakunta, johon kuului muun ohella psykiatri, oli arvioinut adoption lapsen edun mukaiseksi. Lapsi oli myös esittänyt haluavansa adoptionhakijoiden ottavan hänet lapsekseen ja haluavansa elää heidän perheeseensä Suomessa. Päätöksessä on todettu olosuhdeselvityksestä ilmenevän, että adoption motiivina oli hakijoiden käsityksen mukaan taloudelliset syyt ja paremman tulevaisuuden takaaminen lapselle. Hakijoiden perheolosuhteet olivat hyvät, ja sosiaaliviranomainen puolsi adoptiota, vaikka uuteen kulttuuri- ja kieliympäristöön muuttamista 14-vuotiaana pidettiin riskinä. Lapseksiottamislautakunta totesi lausunnossaan, ettei se ollut voinut vakuuttua siitä, että adoptio oli lapsen edun mukainen. Asiassa sovelletun lapseksiottamisesta annetun lain 37 §:n mukaan vieraassa valtiossa annettu päätös voidaan katsoa lapseksiottamiseksi, jos sen olennaisena tarkoituksena on lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistaminen.¹¹⁹ Ratkaisussaan hovioikeus katsoi, että väite siitä, että adoptiolapsen ja adoptionhakijan välille olisi muodostunut lapsen ja vanhemman välinen suhde, ei ollut uskottava, ja että asiassa voitiin aiheestakin kyseenalaistaa lapseksiottamiseen johtaneita motiiveja. Tästä huolimatta hovioikeus hyväksyi hakemuksen ja vahvisti lapseksiottamisen tunnustamisen Suomessa päteväksi ja totesi, ettei hovioikeuden asiana ollut tutkia lapseksiottamisen aineellisia edellytyksiä, eikä päätöksen tunnustaminen ollut selvästi lapsen edun ja siten Suomen oikeusperusteiden vastaista.

Myös kongolaisen adoptiopäätöksen vahvistamista koskevassa asiassa H 06/1692 hovioikeus arvioi lapsen etua. Hakija oli adoptoinut Kongossa kuolleen sisarensa orvoiksi jääneet 10- ja 12-vuotiaat lapset. Asiakirjojen mukaan lapsilla ei ollut muita sukulaisia tai paikkaa, jonne heidät olisi voinut sijoittaa. Lapset asuivat väliaikaisesti kirkon työntekijöiden luona Kongossa. Adoptionhakija oli rahoittanut lasten ylläpitoa Kongossa. Lapseksiottamislautakunta katsoi lausunnossaan, ettei se käytettävissä olleen selvityksen valossa voinut riittävällä varmuudella sulkea pois vaihtoehtoa, että adoption tarkoituksena olisi muu kuin lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistaminen. Lautakunta totesi, että hakija oli tavannut lapset edellisen kerran noin kymmenen vuotta sitten, eivätkä lapset olleet asuneet hakijan kanssa missään vaiheessa. Lapsien mielipidettä ei myöskään ollut selvitetty. Hovioikeus kuuli lapsia, ja lapset ilmoittivat haluavansa muuttaa Suomeen hakijan luokse. Hovioikeus katsoi ratkaisussaan, että päätöksen vahvistaminen oli lautakunnan epäilyksistä huolimatta kuvatuissa olosuhteissa lasten edun mukaista.

Hovioikeuden ratkaisujen perusteluista ilmenee lapsen etu keskeisenä ratkaisuperusteena. Hovioikeus ei kuitenkaan ole käsitellyt perusteluissaan kovin perusteellisesti

¹¹⁹ Vastaavasti adoptiolain 1§.

sitä, miksi vahvistaminen on ollut lapsen edun mukainen. Ratkaisujen perusteluissa voisikin olla aiheellista perustella nykyistä tarkemmin sitä, miksi ratkaisun vahvistaminen on käsillä olevassa tapauksessa lapsen edun mukaista.¹²⁰

5.3.3 Suomen lainsäädännöstä poikkeava toimenpide

Helsingin hovioikeuden ratkaisukäytännössä on arvioitu myös tilanteita, joissa vahvistamista on haettu ulkomaisille toimenpiteille, jotka eivät ole Suomen lain mukaan mahdollisia tai jotka on Suomen lainsäädännössä nimenomaisella säännöksellä kielletty. Kuten edellä, myös näissä ratkaisuissa korostuu lapsen edun merkitys ensisijaisena ratkaisuperusteena.

Helsingin hovioikeus on ratkaisussaan arvioinut sitä, johtaako perheen ulkopuolista adoptiota rekisteröidyssä parisuhteessa koskeva adoptiopäätös Suomen oikeusjärjestyksen vastaiseen tulokseen, koska rekisteröidystä parisuhteesta annettu laki ei antanut oikeutta Suomessa perheen ulkopuoliseen adoptioon.

Asiassa H 11/411 kanadalaisen adoptiopäätöksen tunnustamisen vahvistamista haki rekisteröidyssä parisuhteessa elänyt samaa sukupuolta oleva pari. Hovioikeus totesi, että asiaan sovelletun lapseksiottamisesta annetun lain esitöiden¹²¹ mukaan ordre public-periaatteen katsotaan yleensä soveltuvan tapauksissa, joissa vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen johtaisi sellaiseen tulokseen, joka on Suomessa valitsevia perustavaa laatua olevia moraalikäsitteitä, ihmisoikeuksia, kansalaisten tasa-arvoisuutta tai muita sen tyyppisiä periaatteita vastaan. Hovioikeus totesi lisäksi, että hallituksen esityksen mukaan pelkästään se, että vieraan valtion lain nojalla päädytään toisenlaiseen tulokseen kuin mikä olisi Suomen lain perusteella mahdollista, ei oikeuta pitämään ulkomaista ratkaisua ordre public -periaatteen vastaisena. Hovioikeus katsoi päätöksessään, että lapseksiottamisen tunnustaminen oli lapsen edun mukaista eikä se johtanut Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.¹²²

Suomessa hedelmöityshoidosta annetun lain 8 § 6-kohdan mukaan hedelmöityshoitoa ei saa antaa, jos on syytä olettaa, että lapsi aiotaan antaa ottolapseksi. Hovioikeus arvioi tuoreessa ratkaisussaan sitä, oliko isyyden vahvistaminen sijais-synnytystilanteessa sellainen seikka, että Venäjän federaatiossa isyydestä annetun päätöksen olisi katsottava olevan vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita sen vuoksi, että sijais-synnytys on Suomessa kielletty.

¹²⁰ Hakalehto-Wainio on todennut, että kun lapsen etua käytetään ratkaisuperusteena, on tuotava esiin, millä tavoin ratkaisu toteuttaa lapsen etua paremmin kuin muut ratkaisuvaihtoehdot. Pelkkä viittaminen lapsen etuun ei ole riittävä osoitus siitä, että tapauksessa olisi pohdittu lapsen edun sisältöä. Hakalehto-Wainio 2011 s. 518.

¹²¹ HE 107/1984 vp. s. 26

¹²² Vastaavasti myös uuden adoptiolain esitöissä HE 47/2011 vp. s. 77. Tässä yhteydessä on kuitenkin mainittava, että joissakin valtioissa, myös Euroopan unionin sisällä, kieltäydytään edelleen kahden samaa sukupuolta olevien henkilöiden suhteen oikeudellistamisesta ja tunnustamisesta. Joskus nämä suhteet liitetään jopa ordre public -periaatteeseen. Mikkola 2012 s. 151–152.

Asiassa H 12/1731 sijaissynnytykseen liittyvät hoidot oli tehty koeputkihedelmöityksellä, jossa oli käytetty hakijan ja tämän aviopuolison sukusoluja. Sijaissynnyttäjänä toiminut Venäjän kansalainen oli synnyttänyt lapset. Venäjän lainsäädäntö salli sijaissynnytyksen muun muassa avioliitossa oleville pariskunnille, ja Venäjän sijaissynnytyksilainsäädännön mukaan syntymätodistukseen merkittiin sijaissynnyttäjän suostumuksella lapsen vanhemmiksi sijaissynnytysohjelmaan lapsettomuuden vuoksi hakeutunut pariskunta.

Arvioinnissaan hovioikeus otti ensinnäkin huomioon, että kysymys oli jo syntyneiden lasten perheolosuhteiden vahvistamisesta tilanteesta, jossa sijaissynnytykseen tähtäävä hedelmöityshoito oli annettu maassa, jossa sijaissynnytyks on lainsäädännössä sallittu ja säännelty. Hovioikeus totesi lisäksi, että sijaissynnytyks oli Suomessa sallittua ennen hedelmöityshoidoista annetun lain voimaantuloa 1.9.2007 ja Venäjän viranomaisten päätös vastasi lopputulokseltaan sitä, miten hedelmöityshoidon tuloksena syntyneen lapsen isä Suomen isyyslain 3 a §:n 1 momentin mukaan määräytyy. Ratkaisussaan hovioikeus viittasi lapsen oikeuksista tehdyn yleissopimuksen lapsen edun ensisijaisuutta koskevaan 3 artiklaan, ja katsoi, että Venäjän viranomaisen päätös, jonka tunnustamisen vahvistamista pyydettiin, ei ollut mainituista syistä vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita.

Hovioikeus on niin ikään alla selostetussa tuoreessa ratkaisussaan arvioinut sijaissynnytystä ja isyyden tunnustamista *ordre public* -näkökulmasta.

Asiassa H 13/1327 oli kysymys kaupallisesta sijaissynnytyksjärjestelystä, jossa sijaissynnyttäjä oli synnyttänyt Intiassa suomalaisen avioparin sukusoluista alkunsa saaneen lapsen. Aviopari oli merkitty lapsen vanhemmiksi Intian viranomaisen antamaan syntymätodistukseen. Asia poikkesi edellä kuvatusta ratkaisusta olosuhteiltaan muun muassa siten, että Intiassa ei ollut lailla nimenomaisesti säädetty sijaissynnytyksjärjestelyihin liittyviä oikeudellisia kysymyksiä toisin kuin Venäjällä. Hovioikeus katsoi, että erityislainsäädännön puuttuminen lisäsi olennaisesti riskiä, että järjestely ei ole lapsen eikä järjestelyn osapuolten kannalta asianmukainen. Järjestelyn kyseenalaisesta luonteesta huolimatta hovioikeus katsoi, että asiassa ei ollut tullut esiin seikkoja, jotka viittasivat siihen, että kyseiseen sijaissynnytyksjärjestelyyn liittyisi sijaissynnyttäjän tai lapsen terveydentilaa vaarantavia tai ihmisarvoa loukkaavia piirteitä.

Myös tässä tapauksessa lapsen etu nousi olennaiseksi ratkaisuperusteeksi. Hovioikeuden enemmistö katsoi, että koska päätöksen tunnustamatta jättäminen olisi joutanut syntyneen lapsen kannalta kestävämpään tilanteeseen ja muiden kielteisten seurausten ohella lapsi olisi jäänyt kansalaisuudettomaksi, isyyden tunnustaminen käsiällä olleessa tilanteessa oli lapsen edun mukainen ratkaisu.¹²³ Enemmistön ratkaisua

¹²³ Kysymyksessä on äänestysratkaisu, ja vähemmistöön jäänyt jäsen katsoi, että isyyden tunnustaminen oli Suomen oikeusjärjestyksen vastaista, kun otettiin huomioon sijaissynnyttäjälle järjestelystä maksettu korvaus, hakijan ilmeinen tarkoitus kiertää Suomessa voimassa olevaa sijaissynnytyksen kieltoa, Intiasta puuttuva lainsäädäntö ja siellä toteutetuista sijaissynnytyksjärjestelyistä yleisesti raportoidut epäkohdat.

voidaan pitää oikeaan osuneena ja perusteltuna ja se vastaa hovioikeuden aikaisemmassa oikeuskäytännössä omaksumaa linjaa.

Hovioikeus on lisäksi oikeuskäytännössään arvioinut oikeusgeneettisen isyystutkimuksen tekemisen merkitystä *ordre public* -perusteena.

Venäjän federaatiossa isyydestä annettavan päätöksen tunnustamista koskevan hakemuksasian H 10/750 yhteydessä asianosainen katsoi, että vahvistettavaksi vaadittu päätös oli Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen, koska venäläisellä tuomioistuimella ei ollut ollut käytettävissään oikeusgeneettistä isyystutkimusta.¹²⁴ Asianosainen oli isyysasian yhteydessä kiistänyt kanteen ja ilmoittanut asiaa käsitelleelle venäläiselle tuomioistuimelle, ettei anna suostumustaan oikeusgeneettisen isyys selvityksen toimituttamiseen. Hovioikeus katsoi ratkaisussaan, että se seikka, ettei tuomioistuimella ollut käytettävissään oikeusgeneettistä tutkimusta, ei ollut vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita varsinkin olosuhteissa, joissa asianosainen oli kieltäytynyt myötävaihtamasta tutkimuksen toimituttamiseen.

Tässä yhteydessä on lisäksi aiheellista mainita samojen asianosaisten välinen elatusapuasiasia H 10/177, jota koskeneen eksekvatuurin yhteydessä elatusvelvollinen kiisti isyyden. Elatusapua ei kuitenkaan voitu jättää tunnustamatta isyyden kiistämisestä huolimatta, koska elatusapua koskevan päätöksen yhteydessä ulkomaisen tuomion täytäntöönpanokelpoisuus määräytyy pelkästään sen itsensä perusteella, eikä ratkaisun oikeellisuutta mainittuja edellytyksiä ja kieltäytymisperusteita lukuun ottamatta tutkita.

Suomalaisesta lainsäädännöstä poikkeavan toimenpiteen osalta on viimeiseksi mainittava adoptiolain 8 §, jonka mukaan aviopuolisot voivat avioliiton aikana adoptoida alaikäisen lapsen pääsääntöisesti vain yhdessä.¹²⁵ Hovioikeus on tästä huolimatta katsonut, että adoption vahvistaminen vain toisen aviopuolison osalta ei johda sinänsä Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen, vaikka lähtökohtaisesti lapsen edun mukaisena ei voidakaan pitää tilannetta, jossa vain toinen aviopuolisosta adoptoi lapsen.¹²⁶

5.3.4 Päätöksen osittainen täytäntöönpano

Hovioikeuden oikeuskäytännössä *ordre public* -periaatteen käyttö kieltäytymisperusteena on tullut kysymykseen ainoastaan ääritapauksissa, ja hakemuksen hylkääminen

¹²⁴ Ks. laki oikeusgeneettisen tutkimuksen teettämisestä 2 §, jonka mukaan tuomioistuin voi käsiteltävänä olevassa isyyden vahvistamista tai kumoamista koskevassa asiassa määrätä tutkimuksen tehtäväksi, jos asian osainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää sitä muutoin tarpeellisena asian selvittämiseksi.

¹²⁵ Näin myös lapseksiottamisesta annetun lain 6 §

¹²⁶ H 02/1446, H 06/82. Näin myös HE 47/2011 vp. s. 77, jonka mukaan myöskään sitä, että adoptiovanhempi on alle 25-vuotias tai että adoptiolapsen ja -vanhemman välinen ikäero on suurempi kuin Suomen laki sallii, ei sinänsä voida pitää Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena. Ks. myös HE 107/1984 vp. s. 26.

oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisuuden vuoksi on harvinaista.¹²⁷ Hakemuksen hylkääminen *ordre public* -perusteella saattaakin usein olla kohtuuton ratkaisu, ja päästäkseen hyväksyttäväksi kokemaansa lopputulokseen tuomioistuin voi käyttää muitakin menetelmiä, jotka eivät vaadi ulkomaalaisen oikeuden leimaamista tuomioistuinmaan oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseksi. Nämä tilanteet on usein ratkaistavissa prosessin johdon keinoin, ja hakijalle tulisi sopivin tavoin saattaa tiedoksi, ettei päätöstä mahdollisesti voida kokonaisuudessaan määrätä täytäntöönpantaviksi.¹²⁸ Näin Helsingin hovioikeus on käytännössään säännönmukaisesti menetellytkin.

Helsingin hovioikeudessa esimerkiksi ulkomaisen elatusapupäätöksen vahvistamista koskevissa asioissa ulkomaalainen päätös on määrätty täytäntöönpantavaksi vain osittain, kun päätöksen täytäntöönpanon sellaisenaan on katsottu johtavan Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tilanteeseen, eikä täytäntöönpanavan ulkomaalaisen päätöksen sisältöön puuttuminen muutoin ole ollut mahdollista.¹²⁹ Venäjällä annetun elatusapupäätöksen vahvistamista ja täytäntöönpanoa koskevassa ratkaisussa on käsitelty kattavasti *ordre public* -kysymystä ja osittaisen täytäntöönpanon mahdollisuutta.¹³⁰

Asiassa H 09/1373 hakija pyysi hovioikeuden ohjeistuksesta, että elatusapupäätös, jolla hänet oli veloitettu suorittamaan elatusapua neljäsosa palkastaan, määrätään osittain täytäntöönpantavaksi siten, että hänet määrätään suorittamaan elatusapua neljäsosa kuukausittaisista ansiotuloistaan, kuitenkin vähintään 450 euroa ja enintään 750 euroa kuukaudessa. Elatusvelvollinen katsoi, että päätöksen täytäntöönpano olisi vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita, koska elatusapu oli kohtuuttoman korkea, määräytymisperusteet suomalaisista määräytymisperusteista poikkeavat ja asuin- ja elinkustannukset olivat Venäjällä alempia kuin Suomessa.

Hovioikeus totesi, että viranomaisen siinä valtiossa, jossa päätöksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa pyydetään, ei saa tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan asian käsittelyn yhteydessä ottaa uudelleen tutkittavaksi ulkomaisella päätöksellä ratkaistua asiaa. Tämän vuoksi täytäntöönpanoa harkittaessa ei sinänsä voitu tutkia elatusapua koskevan päätöksen oikeellisuutta, vaan päätös on pantava täytäntöön, jos se on täytäntöönpanokelpoinen sen antomaassa eikä asiassa ole olemassa kieltäytymisperusteita. Hovioikeus totesi, että se, että vieraassa valtiossa annetussa elatusapuratkaisussa on sovellettu lakia, jonka mukaan elatusapu ei määräydy samalla tavalla

¹²⁷ Mikkolan mukaan ehdottomuusperiaatteen soveltamisala lapsioikeudellisissa asioissa on jatkuvasti kaventunut, mihin on syynä aineellisen oikeuden yhtenäistyminen, kansainvälis-yksitysoikeudellisen sääntelyn kytkeminen asuinmaaperiaatteeseen ja vierasta oikeutta koskevan informaation parempi saatavuus. Periaate ei kuitenkaan ole vielä jäänyt vailla merkitystä. Mikkola 2012 s. 90. Liukkunen on toisaalta katsonut, että ehdottomuusperiaatteen poikkeuksellisuudesta ja suppeasta käyttöalasta huolimatta ihmis- ja perusoikeuksien merkityksen kasvu on lisännyt periaatteen merkitystä. Liukkunen 2012 s. 28. Ks. myös Palojärvi ja Martikainen 1993 s. 47.

¹²⁸ Klami–Kuisma 2000 s. 81, Gottberg 1992, s. 23–24. Ks. myös Mikkola 2012 s. 153.

¹²⁹ Ks. tästä Gottberg 1992 s. 23–24

¹³⁰ Asiaa käsitelty myös ratkaisussa H 05/1854, H 09/1920, H 09/2251.

kuin Suomessa, ei sinänsä tarkoita, että tuon lain nojalla annettu, elatusapua koskevan päätöksen täytäntöönpano olisi ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa. Ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 11 §:n nojalla hakemus päätöksen täytäntöönpanosta voi koskea myös päätöksen osittaista täytäntöönpanoa.¹³¹ Hovioikeus totesi ratkaisussaan, että tuomioistuimien voi määrätä elatusapupäätöksen osittain täytäntöön pantavaksi, jos sen täytäntöönpano muutoin olisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaista ja viittasi perusteluissaan korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuun KKO 1991:135.

KKO 1991:135

Hakija oli vaatinut Neuvostoliitossa annetun elatusapupäätöksen, jolla elatusvelvollinen oli määrätty suorittamaan elatusapua neljäsosa kuukausittaisista ansiotuloistaan, tunnustamista ja täytäntöönpanoa. Hovioikeus oli hylännyt hakemuksen, koska se piti elatusapua elatusvelvollisen kannalta kohtuuttoman korkeana, sen määrätymisperusteita olennaisesti Suomen elatusavun määrätymisperusteista poikkeavina ja päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena, koska päätöksessä ei ollut otettu huomioon elatuksen tarvetta ja elatusvelvollisen elatuskykyä.

Korkeimmassa oikeudessa hakija vaati päätöksen tunnustamista ja osittaista täytäntöönpanoa siten, että elatusavun määräksi vahvistetaan elatusvelvollisen elatuskyky huomioon ottaen noin 10 prosenttia tämän kaikenlaisista ansiotuloista, kuitenkin vähintään 600 ja enintään 1.000 markkaa kuukaudessa. Korkein oikeus totesi, että lapsella on oikeus kehitystasoonsa nähden riittävään elatukseen, josta vanhemmat vastaavat kykynsä mukaan siten, että lapselle voidaan vahvistaa suoritettavaksi elatusapua, jos lapsi ei asu elatusvelvollisen vanhempansa luona, mihin nähden päätöksen tunnustaminen ja täytäntöönpano hakijan korkeimmassa oikeudessa pyytämässä laajuudessa ei ilmeisesti ollut vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perusteita. Korkein oikeus määräsi päätöksen pantavaksi täytäntöön osittain siten, että elatusvelvollisen oli suoritettava elatusapua yksi neljäsosa kuukausittaisesta tulostaan, kuitenkin enintään 800 markkaa kuukaudessa.¹³²

Hovioikeus katsoi ratkaisussaan, että elatusavun vahvistaminen hakijan vaatiman vähimmäismäärän mukaan ei ollut mahdollista ja elatusapu olisi vaaditun enimmäismäärän suuruisena ollut lapsen elatuksen tarpeeseen ja elatusvelvollisen elatuskykyyn

¹³¹ Vuoden 1973 Haagin elatusapua koskevien päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskevan sopimuksen (SopS 35/1983)14 artiklan mukaan päätöksen osittaista tunnustamista tai täytäntöönpanoa voi aina pyytää.

¹³² Vaikka elatusavun määräämistapa poikkeaa suomalaisesta, eikä ulosottolainsäädännön näkökulmasta ole mahdollista kirjoittaa elatusapupäätöstä tulojen mukaan murto-osin määrättyinä ja vaikka neljännes bruttotuloista olisi määrältään selvästi ylittänyt suomalaisittain kohtuullisen elatusavun, päätös ei ollut sillä tavoin Suomen oikeusjärjestelmän vastainen, että se olisi tullut kokonaan torjua. Päinvastoin täytäntöönpanosta kieltäytyminen olisi näyttänyt kohtuuttomalta, ja se olisi merkinnyt lapsen jäämistä ilman elatusapua. Vaihtoehtoisesti huoltajan olisi, epävarmoin tuloksin, haettava uutta, rahamääräistä päätöstä kotipaikkansa tuomioistuimesta tai hän olisi joutunut ajanmaan kanteensa Suomessa, mitä on pidettävä miltei mahdottomana vaihtoehtona. Gottberg 1992 s. 23–24. Myös Mikkola 2009 s. 230–231.

nähdessä ilmeisen kohtuuton.¹³³ Elatusavun määrän osalta hovioikeus viittasi lapsen elatuksesta annetun lain 1, 2 ja 4 §:ään¹³⁴ ja otti huomioon elatusvelvollisen tuloistaan esittämän selvityksen, Suomessa keskimäärin vahvistettujen elatusapujen määrän ja lapsen arvioitun elatustarpeen ja määräsi päätöksen osittain täytäntöönpantavaksi siten, että maksettava määrä on enintään 250 euroa kuukaudessa.¹³⁵

5.3.5 Hylkääminen Suomen oikeusjärjestyksen vastaisena

Päätöksen vahvistamisesta kieltäytyminen ja hakemuksen hylkääminen aineellisilla perusteilla on varsin harvinaista hovioikeuden oikeuskäytännössä. Kieltäytymisperusteen voitaneen kuitenkin esimerkiksi isyysasioissa katsoa tulevan sovellettavaksi, jos isän ja lapsen liian vähäinen ikäero osoittaa isyyden mahdottomaksi.¹³⁶ Hyväksyttävänä ei voida myöskään pitää esimerkiksi sääntöä, jonka mukaan avioliiton ulkopuolella syntyneen lapsen tunnustamisen kautta lapsen huolto siirtyy yksin lapsen isälle.¹³⁷ Adoptioiden tunnustamista voidaan pitää *ordre public* -periaatteen vastaisena esimerkiksi, jos adoption tarkoituksena ei todellisuudessa ole ollut lapsen ja vanhemman välisen suhteen perustaminen. Viitteenä tästä voi olla esimerkiksi se, että adoptiolapsen ja -vanhemman välinen ikäero on niin pieni, että kyse ei tosiasiallisesti voi olla lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistamisesta.¹³⁸ Toisinaan ulkomaisten adoptioiden yhteydessä ilmenee epäilyksiä adoption motiiveista ja siitä, että adoptio on vahvistettu lähtömaassa maahantulosäännösten kiertämistarkoituksessa.¹³⁹ Näissä tapauksissa hovioikeuden on arvioitava, onko kysymys tosiasiallisesti lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistamisesta.¹⁴⁰

¹³³ Määrän vahvistaminen hakemuksen mukaan ei olisi ollut mahdollista, koska venäläinen tuomioistuin ei ollut määrittellyt elatusavun tarkkaa määrää, ja kysymyksessä olisi ollut täytäntöönpanohakemuksen kohteena olevan päätöksen sisällöstä poikkeava uusi vaatimus, joka ei sellaisenaan voi tulla ratkaisun perusteeksi. Ks. tästä Gottberg 1992 s. 23.

¹³⁴ Lapsella on oikeus riittävään elatukseen, joka käsittää hänen kehitystasonsa mukaisten aineellisten ja henkisten tarpeiden tyydyttämisen. Elatuksesta vastaavat vanhemmat yhdessä elatuskykynsä mukaan.

¹³⁵ Elatusvelvollinen oli myöntänyt elatusavun enimmäismääräksi 250 euroa kuukaudessa. Ks. asuin- ja elinkustannusten selvittämisestä esim. Gottberg 1992 s. 26–28, Saarenpää 2003 s. 402, Mikkola 2012b s. 153–155. Tässä artikkelissa ei ole mahdollista käsitellä asuin- ja elinkustannusten selvittämistä tämän tarkemmin.

¹³⁶ HE 104/2009 vp. s. 21.

¹³⁷ Kuitenkin tilanteessa, jossa äiti välittömästi lapsensa syntymän jälkeen on jättänyt lapsensa isän hoidettavaksi ja isä on tämän jälkeen oikeudellisesti ja tosiasiallisesti toiminut lapsen huoltajana, vieraan valtion lain huomiotta jättäminen ei ole sallittua sillä perusteella, että laki sinänsä olisi vieras oikeusjärjestyksemme perusperiaatteiden kannalta. HE 60/1993 vp. s. 26, HE 218/2008 vp. s. 36. Kieltäytymisperuste vastaa lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä lasten huollon palauttamisesta tehdyn Euroopan neuvoston eurooppalaisen yleissopimuksen 10 artiklan 1 kappaleen a kohtaan sisältyvää *ordre public* -periaatetta.

¹³⁸ HE 47/2011 vp. s. 77. Näin myös Palojärvi ja Martikainen 1993, s. 47.

¹³⁹ On kuitenkin huomattava, että maahantulosäännösten ja oleskeluluvan myöntämisen perusteiden arviointi sinänsä kuuluu asianomaiselle hallintoviranomaiselle, ei hovioikeudelle.

¹⁴⁰ Mikkolan mukaan päätös voidaan jättää tunnustamatta *ordre public* -periaatteen vastaisuuden vuoksi, jos selviää, että adoption tarkoituksena on ollut maahantulosäännösten kiertäminen, eikä oikeussuhde vastaa osapuolten tosiasiallista perhe-elämää. Mikkola 2012 s. 67.

Turkin tasavallassa annetun lapsen huoltoa koskevan päätöksen tunnustamista koskevassa asiassa hovioikeus katsoi, että päätöksen tunnustamiselle oli lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 27 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettu este ja hylkäsi hakemuksen *ordre public* -perusteeseen vedoten.

Asiassa H 05/3119 isä oli pyytänyt Turkin tasavallassa annetun päätöksen, jolla lapset oli määrätty isän yksinhuoltoon, tunnustamista Suomessa. Hakija ja lasten äiti olivat turkkilaisen huoltopäätöksen antamisen jälkeen solmineet avioliiton. Hakija pyysi huoltopäätöksen tunnustamista, koska vahvistaminen olisi hakijan mukaan edesauttanut oleskeluluvan myöntämistä hänen Turkissa oleskeleville lapsilleen ja puolisolleen. Päätöksessään hovioikeus totesi, että lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain lähtökohtana on periaate, että lapsen etua parhaiten vastaa huollon järjestäminen siten, että molemmat vanhemmat ovat yhdessä lapsensa huoltajia. Lain 6 §:n 2 momentin mukaan, jos toinen vanhemmista on yksin lapsensa huoltaja ja vanhemmat menevät keskenään avioliittoon, molemmat vanhemmat tulevat tällöin välittömästi lain nojalla yhdessä lapsensa huoltajiksi. Merkitystä ei tällöin ole sillä, mihin perusteeseen toisen vanhemman asema lapsensa yksinhuoltajana on perustunut, joten se on voinut perustua myös tuomioistuimen päätökseen. Koska hakemuksessa tarkoitettujen lasten vanhemmat ovat huoltopäätöksen antamisen jälkeen solmineet keskenään avioliiton, lasten huolto olisi Suomen lain mukaan palautunut myös heidän äidilleen ja lapset olisivat molempien vanhempiensa yhteishuollossa. Hovioikeus katsoi ratkaisussaan, että lasten yksinhuollon isälle määräävän päätöksen tunnustaminen johtaisi tässä tilanteessa tulokseen, joka olisi ilmeisesti vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perhettä ja lapsia koskevia peruseriaatteita.

Hovioikeus katsoi samassa asiassa lisäksi 18 vuotta täyttäneen lapsen osalta, että vahvistaminen oli tarpeetonta ja niin ikään vastoin Suomen oikeusjärjestyksen perhettä ja lapsia koskevia peruseriaatteita, koska lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 3 §:n mukaan lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää kahdeksantoista vuotta.

6. Lopuksi

Helsingin hovioikeuden käsittelemät eksekvatuuriasiat muodostavat oman prosessuaalisesti varsin erityislaatuisen asiaryhmän, jota on käsitelty vain vähän oikeuskirjallisuudessa. Myöskään korkein oikeus ei ole juurikaan antanut ennakkoratkaisuja hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemissä, kansainvälistä perheoikeutta koskevissa eksekvatuuriasioissa. Tästä ja normiohjauksen niukkuudesta johtuen hovioikeusmenettely on saanut paljon oikeutta luovaa merkitystä. Tässä artikkelissa onkin pyritty esittelemään hovioikeuskäytännössä usein toistuvia prosessuaalisia erityiskysymyksiä, joihin tämän asiaryhmän parissa työskentelevät tulevat vastaisuudessakin todennäköisesti perehtymään.

Helsingin hovioikeudessa käsitellään vuosittain vain joitakin kymmeniä kansainväliseen perheoikeuteen kuuluvia eksekvatuuriasioita. Asioiden käsittely on keskitetty yhdelle osastolle. Keskittämistä voidaan pitää perusteltuna, koska asiaryhmän käsittely edellyttää sekä kotimaisten normistojen ja niiden taustalla vaikuttavien

kansainvälisten sopimusten tuntemusta että käytännön kokemuksesta syntyneitä harjaantuneisuutta ulkomaisten asiakirjojen tarkasteluun ja tulkitsemiseen, asianosaisten ohjeistamiseen, tiedonhakuun sekä viranomaisyhteistyöhön. Prosessia ohjaavat säännökset ovat hajanaisia ja viitteellisiä ja vasta käytännössä hankittu osaaminen voi johtaa asioiden tehokkaaseen ja laadukkaaseen käsittelyyn kohtuullisessa ajassa.

Eksekvatuuriasioiden hovioikeusmenettelyssä joudutaan tasapainoilemaan tilanteessa, jossa vieraassa valtiossa annettujen ratkaisujen sisältöä ei saisi liiaksi tutkia tai ottaa asiaa uudelleen käsiteltäväksi. Toisaalta on otettava huomioon kansainvälisissä eksekvatuuriasioissa voimakkaasti vaikuttavat ihmis- ja perusoikeuskysymykset, joista merkittävimpänä lapsen edun mukaisuus. Lisäksi on huomioitava ratkaisun jälkeen mahdollisesti muuttuneet olosuhteet ja varmistettava siitä, että ratkaisun antamiseen johtanut menettely vieraassa valtiossa on ollut asianmukaista ja täyttää oikeudenmukaiselta oikeudenkäynniltä edellytettävät vähimmäisvaatimukset. Käsittelyn on lisäksi asioiden luonteen vuoksi oltava nopeaa.

Hovioikeuskäytännössä hakemusten hylkääminen on ollut poikkeuksellista. Hakemuksia on hylätty lähinnä vastapuolen poissaoloon liittyvään kieltäytymisperusteeseen viitaten. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että eksekvatuuria koskevat hakemukset olisi voitu hyväksyä sellaisinaan ilman verrattain suurta työmäärää ja aktiivista yhteydenpitoa asianosaisiin. Lähes poikkeuksetta hovioikeus joutuu prosessinjohton keinoin ohjaamaan hakijoita ja täydennyttämään hakemuksia toistuvasti. Kun täydentävät selvitykset on saatu, edellytykset hakemuksen hyväksymiselle joko kokonaan tai joiltakin osin ovat lähes aina olemassa, eikä lopputulos ole Suomen oikeusjärjestyksen peruseriaa vastainen. Vaikka hakemusten hylkääminen on sinänsä harvinaista, osa hakemuksista jää vahvistamatta tilanteissa, joissa hakijat eivät syystä tai toisesta noudata hovioikeuden kehotusta hakemuksen täydentämisestä, jolloin hovioikeus jättää hakemuksen tutkimatta.

Viimeaikaista kehitystä, jossa suunnitellaan eksekvatuuriasioiden siirtämistä pois Helsingin hovioikeudesta käräjäoikeuksiin tai hajauttamista eri hallintoviranomaisten käsiteltäviksi, voidaan pitää artikkelissa kuvatut eksekvatuuriasioiden erityispiirteet huomioon ottaen huolestuttavana. Jos käsittelijällä, jolla ei ole aiempaa harjaantuneisuutta eksekvatuuriasioiden käsittelyyn, ei ole tukenaan muun ratkaisukokoonpanon kokemusta, riski asioiden käsittelyn viivästymiseen ja riittämättömään selvittämiseen on ilmeinen. Vaikka kysymys on summaarisluontoisista asioista, tämän asiaryhmän ratkaisujen kohteena on yleensä lapsi, minkä vuoksi näiden asioiden laadukkaaseen käsittelyyn tulisi suhtautua asian vaatimalla vakavuudella. Ongelman muodostavat erityisesti maat, joiden oikeuskulttuuri on kehittymätöntä, ja joissa on suurimmat riskit väärinkäytöksiin. Hajauttaminen eri tuomioistuimiin tai hallintoviranomaisille ei myöskään välttämättä takaa yhtenäistä ratkaisukäytäntöä, mikä saattaa asettaa vieraassa valtiossa annetut perhettä koskevat ratkaisut Suomessa tosiasiaa varsin eriarvoiseen asemaan. Sen sijaan kehitys, jossa eksekvatuurimenettelyn säännöksiä virtaviivaistetaan ja luovutaan esimerkiksi kontradiktorisuudesta asiaa ensi kertaa rat-

kaistaessa, voi olla myönteinen kehitys, jolla turvataan vieraassa valtiossa annettujen ratkaisujen tehokas ja viivytyksetön siirtymä antovaltiosta kohdevaltioon.¹⁴¹ Tällöinkin asioiden keskittäminen esimerkiksi yhteen tuomioistuimeen olisi välttämätöntä, jotta ratkaisukokoonpanon riittävä asiaosaaminen voitaisiin turvata.

Lähteet

Kirjallisuus ja virallislähteet

- Aaltonen, Anna-Kaisa*: Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa, Edita, Helsinki 2009.
- Antila, Tuomo*: Näkökohtia ulkomaisen lapseksiottamispäätöksen vahvistamisesta hovioikeuden päätöksellä. Julkaisematon kokousmuistio hovioikeuden ja lapseksiottamisasioiden lautakunnan tapaamisesta 21.1.2009.
- Bergmann – Ferid – Henrich*: Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht (jatkuvatäydenteinen kokoelmateos).
- Esko, Timo*: Kansainvälisen perhe- ja perintöoikeuden viimeaikaisesta kehityksestä, Defensor Legis 4/2001 661–671.
- Gottberg Eva*: Perhesuhteet ja lainsäädäntö, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku 2011.
- Gottberg Eva*: Oikeustapauskommentti KKO 135:1991, Defensor Legis 3-4/1992 s. 18–29.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta (HE 247/1982 vp.).
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lapseksiottamisesta (HE 107/1984 vp.).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain sekä ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 8 §:n muuttamisesta (HE 60/1993 vp.).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp.).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelua koskevan Haagin yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (HE 218/2008 vp.).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi isyyslain muuttamisesta ja eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain 18 ja 22 §:n kumoamisesta (HE 104/2009 vp.).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta (HE 47/2011 vp.).
- Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi elatusvelvoitteita koskevan neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain, Suomen keskusviranomaisesta eräissä elatusapua koskevissa kansainvälisissä asioissa annetun lain 2 §:n sekä ulkomailla annetun elatusapua koskevan päätöksen tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annetun lain 1 §:n muuttamisesta (HE 186/2012 vp.).
- Hakalehto-Wainio, Suvi-Anne*: Lapsen oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa, Defensor Legis 4/2011 s. 510–525.

¹⁴¹ Ks. Helin 2013 s. 98–99.

- Helin, Markku – Linna, Tuula – Rintala, Matti:* Huolto- ja tapaamispäätöksen täytäntöönpano, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1997.
- Helin, Markku:* Lapsen huolto- ja tapaamisoikeuslain säännökset lasta koskevista kansainvälisluonteisista riidoista, Defensor Legis 1995 s. 901–931.
- Helin, Markku:* Ulkomaisen lapseksiottamisen tunnustaminen – tulkintaa ja systematisointia, teoksessa Juhlajulkaisu Aulis Aarnio 1937-14/5-1997, Jyväskylä 1997.
- Helin, Markku:* Ulkomaisen avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen tunnustamisesta, Lakimies 4/2001 s. 535–554.
- Helin, Markku:* Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. Talentum, Helsinki 2013.
- Johansson, Sirpa* (toim.): Kansainvälisen siviiliprosessioikeuden käsikirja, Kauppakaari, Helsinki 2002.
- Kinnunen, Tiija:* Käännösteksti oikeudenkäynnissä, Defensor Legis 3/2007 s. 437–455.
- Klami, Hannu Tapani – Kuisma, Eira:* Suomen kansainvälinen yksityisoikeus, Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2000.
- Koulu, Risto:* Hakemusasioista erityisesti avioeroasioiden kannalta, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1989.
- Koulu, Risto:* Johdatus kansainväliseen prosessi- ja insolvenssioikeuteen, Helsingin yliopisto, Rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos, Helsinki 2001.
- Koulu, Risto:* Lainvalinta oikeudenkäynnin ongelmana, osa II, Defensor legis 3/2002 s. 375–393.
- Koulu, Risto:* Kansainvälisen prosessi- ja insolvenssioikeuden pääpiirteet, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2001.
- Koulu, Risto:* Kansainvälinen prosessioikeus pääpiirteittäin, WSOY Lakitieto, Helsinki 2003.
- Koulu, Risto:* Huomaamaton kansainvälinen sopimus – ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskeva eurooppalainen yleissopimus, teoksessa Juhlajulkaisu Jukka Peltonen 60-vuotta, Asianajotoimisto Peltonen, Ruokonen & Itäinen, Helsinki 1999.
- Kuuliala, Matti:* Hakemuslainkäytön alasta yleisissä tuomioistuimissa, Lakimies 4/2004 s. 639–663.
- Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 218/2008 vp, Hallituksen esitys lasten suojelua koskevan Haagin yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta (LaVM 7/2009 vp.)
- Lappalainen, Juha:* Siviiliprosessioikeus I, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1995.
- Lappalainen, Juha:* Siviiliprosessioikeus II, Kauppakaari, Helsinki 2001.
- Liukkunen, Ulla:* Sopimussuhteita koskeva lainvalinta, Talentum, Helsinki 2012.
- Mattila, Heikki E.S.:* Oikeuslingvistiikka ja oikeusvertailu, Lakimies 5/2010 s. 719–730.
- Mattila, Heikki S.:* Kansainvälinen perheoikeus, teoksessa Encyclopedia Iuridica Fennica VI Kansainväliset suhteet, Jyväskylä 1998 (Mattila 1998a).
- Mattila, Heikki S.:* Lapseksiottaminen, teoksessa Encyclopedia Iuridica Fennica VI Kansainväliset suhteet, Jyväskylä 1998. (Mattila 1998b)
- Mikkola, Tuulikki:* Islamilaisesta perheoikeudesta Suomen kansainvälisen avioliitto-oikeuden valossa: erityisesti ehdottomuusperiaatteen (ordre public) soveltamisen kannalta, Defensor Legis 2/2007 s. 171–179.
- Mikkola, Tuulikki:* Kansainvälinen avioliitto- ja jäämistöoikeus, WSOYpro, Juva 2009.
- Mikkola, Tuulikki:* Kansainvälinen lapsioikeus, SanomaPro Oy, Helsinki 2012. (Mikkola 2012)
- Mikkola, Tuulikki:* Vierasta oikeutta koskevasta selvityskynnyksestä oikeudenkäynnissä, Lakimies 6/2012. (Mikkola 2012a)

Mikkola, Tuulikki: Oikeustapauskommentaari korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta KKO 2011:97 s. 153–155, teoksessa KKO:n ratkaisut kommentein 2012, Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2012. (Mikkola 2012b)

Niemin, Liisa: Lasten perus- ja ihmisoikeussuojan ajankohtaisia ongelmia, Lakimies 4/2004 s. 591–621.

OM 5/2013: Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita: Isyyden määrättyminen, kansainvälinen vertailu.

Palojärvi Matti – Martikainen Timo: Vieraassa valtiossa annettujen avioliiton purkamista ja lapseksiottamista koskevien päätösten vahvistamisesta, teoksessa Vakain tuumin, Suomen hovioikeustuomarit r.y. 1943–1993, Suomen hovioikeustuomarit, Jyväskylä 1993.

Saarenpää, Ahti: Tuomioistuin ja lapsen elatus – pitääkö tiedollisesta epävarmuudesta maksakin? s. 402, teoksessa Matkalla pohjoiseen, professori Jyrki Virolaisen juhlakirja, (toim.) Risto Haavisto, Lapin yliopisto, Rovaniemi 2003.

Kv-sopimukset

Haagin pöytäkirja 23.11.2007 (Vuoden 2007 Haagin pöytäkirja).
Ulkomaisesta lainsäädännöstä saatavia tietoja koskeva eurooppalainen yleissopimus (Lontoon vuoden 1968 konventio) (SopsS 58/1990).
Haagin vuoden 1961 apostillakonventio (Sops 45-46/85).
Vuoden 1973 Haagin elatusapua koskevien päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa koskeva sopimus (Sops 35/1983).
Yleissopimus toimivallasta, sovellettavasta laista, tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä yhteistyöstä vanhempainvastuuseen ja lasten suojeluun liittyvissä asioissa, Haag 19.10.1996.
Lasten huoltoa koskevien päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta ja lasten palauttamisesta tehty eurooppalainen yleissopimus eli Euroopan Neuvoston eli Luxemburgin sopimus (Sops 56/1994).

Oikeuskäytäntö

Korkeimman oikeuden ratkaisut

KKO 1978 II 80
KKO 1991:135
KKO 1999:98
KKO 2008:80

Helsingin hovioikeuden ratkaisut

H 02/1446 HelHO 10.10.2002 nro 3035
H 05/3119 HelHO 21.12.2006 nro 3946
H 05/1854 HelHO 8.11.2005 nro 3597
H 06/82 HelHO 8.3.2007 nro 809
H 06/821 HelHO 8.3.2007 nro 809
H 06/1692 HelHO 26.11.2008 nro 3344
H 07/634 HelHO 25.11.2008 nro 3302
H 07/1809 HelHO 25.11.2008 nro 3302
H 07/2023 HelHO 31.10.2007 nro 3506
H 08/1910 HelHO 24.4.2009 nro 1036
H 08/1974 HelHO 30.6.2009 nro 1806

H 09/132 HelHO 3.9.2009 nro 2231
H 09/927 HelHO 9.2.2010 nro 266
H 09/1920 HelHO5.3.2010 nro 546
H 09/1373 HelHO 15.3.2010 nro 659
H 09/2251 HelHO 28.5.2010 nro 1463
H 09/3410 HelHO 17.5.2011 nro 1493
H 10/177 HelHO 11.10.2010 nro 2646
H 10/350 HelHO 5.10.2010 nro 2600
H 10/353 HelHO 20.12.2010 nro 3447
H 10/629 HelHO 15.10.2010 nro 2724
H 10/750 HelHO 28.1.2011 nro 214
H 13/1327 HelHO 5.7.2013 nro 2064
H 10/1794 HelHO 30.6.2009 nro 1806
H 10/2112 HelHO 5.7.2011 nro 2306
H 10/2817 HelHO 19.1.2011 nro 121
H 11/411 HelHO 26.4.2011 nro 1283
H 11/1907 HelHO 4.4.2012 nro 950
H 11/1782 HelHO 11.10.2011 nro 3240
H 12/1157 HelHO 28.11.2012 nro 3233
H 12/1364 HelHO 19.12.2013 nro 3449
H 12/1731 HelHO 12.7.2012 nro 2029
H 12/2323 HelHO12.10.2012 nro 2805
H 12/2605 HelHO 7.5.2013 nro 1305
H 12/2981 HelHO 13.6.2013 nro 1736
H 13/1327 HelHO 5.7.2013 nro 2064

Muut lähteet

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies 19.3.2013 vastaus kanteluun. Dnro 62/4/11.

Suomen suurlähetystön (Marokko, konsuliyksikkö) julkaisematon muistio 14.11.2012 Kafala-adoptiokäytännöstä ja sen muutoksista Marokossa.

European e-justice portaali:

<https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=fi&init=true> (vierailupäivä 10.2.2013)

Euroopan neuvoston internet-sivut:

<http://conventions.coe.int> (vierailupäivä 17.1.2013)

Adoptiolautakunnan internet-sivut:

<http://www.valvira.fi/luvut/adoptio/adoptiolautakunta> (vierailupäivä 2.5.2013)

Maistraatin internet-sivut:

http://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/ohjeita_ulkosuomalaisille/Ohjeita-ulkosuomalaisille/#Laillistaminen (käyntipäivä 23.1.2013)